LITERARISHE BRIEF

George Selikovitch

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG

WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust

Arie & Ida Crown Memorial

The Seymour Grubman Family

David and Barbara B. Hirschorn Foundation

Max Palevsky

Robert Price

Righteous Persons Foundation

Leif D. Rosenblatt

Sarah and Ben Torchinsky

Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE

National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

ליטעראַרישע בריעף

פון

ג. זעליקאָוויץ.

50

ג. זעליקאוויץ.

ליטערארישע בריעף

HEBREW PUBLISHING COMPANY,
83-85-87 Canal Street, New York.
1909.

א פּאר ווערטער פון פּובלישער.

דיא פאָלגענדע ליטעראַרישע בריעפע, געשריעבען אין אונ-
זער מאַמע-לשון פון פּראָפ. ג. זעליקאָוויץ (דער ליטווישער
פּילאָזאָף), האב איך צוזאַממענגעשטעלט היער מיט אַ דאָ-
פּעלטען צוועק: ערשטענס צו געבען דעם אידישען פּובליקום אַ
מוסטער פון שעהן שרייבען אין אונזער יעטצטיגע מוטער-שפּראַך,
און צווייטענס, ווייל נאך מיין מיינונג ענטהאַלטען דיעזע בריעפע
וואַהרע ברילליאַנטענע געדאַנקען, פילאָזאָפישע פונקען און לע-
בעדיגע פּערל.

זאָלל דער לעזער זעהן וויא שעהן אונזער שפּראַך איז
געוואָרען.

אכטונגספאָלל,

היבּרו פּאבּלישינג קאמפּאני.

אונזער מאמע - לשון.

ווערטהער פריינד דר. ר..... איהר פרעגט מיר ווארום איך זוך ניט צו פערפיינערן דיא אידישע שפראך מיט מעהר דייטשע ווערטער, און איהר בעט איין ענטפער אין ענגליש אדער העברעאיש. איך וועל אייך אבער ענטפערן אין דער שפראך אין וועלכע שרייב דיא לעצטע 12 יאהר זייט איך רעדאקטיר אידישע צייטונגען אין אמעריקא — איך שרייב צו אייך אין מאמע־לשון, און איך וועל אייך זאגען פארוואס:

דיא אייבינע מלחמה צווישען קמץ און פתח, האט גענומען איין ענדע. דער פתח האט ארויס געשטעלט א וויסע פאהן און דער קמץ האט געזיעגט!

זייט עס האט זיך אנגעפאנגען דיא אידישע איינוואנדערונג אין אמעריקא האבען אונזערע דייטשע ברידער ערקלעהרט קריעג דעם קמץ: זיי האבען עפענטליך פראקלאמירט אז עס איז א שאנדע צו ריידען זשארגאן, עס איז א שאנדע צו פריירינגען זשארגאן, עס איז א שאנדע צו שרייבען זשארגאן און עס איז דיא גרעסטע שאנדע צו בילדען דאס פאלק דורך א שפראך וועלכע זאגט „וואס" אנשטאט „וואס," עס איז איין אונגליק פאר יודענטהום אז מיר זאלען אוועקזעטצען אויפ'ן טהראן פון בילדונג דעם אונפערשעהמטען קמץ!

דיעזע „דייטשע" אידען וועלכע האבען פערלאנגט אז יעדער יוד וועלכער קומט אהער אריבער פון רוסלאנד זאל שוין ריידען און לעזען ענגליש אדער דייטש — דיעזע יהודים האבען אבער פערגעסען אז מען סען זאגען אין שרייבען דיא גרעסטע חכמות מיט „דאס" און „וואס", פונקט וויא מען קען זאגען און שרייבען דיא גרעסטע נארישקייט מיט „דאס" און „וואס" דיא דייטשע חכמים האבען פערגעסען אז מען קען בילדען א מענשען נור אין דיא מוטערשפראך וועלכע ער פערשטעהט, וועניגסטענסס ביז איהר לערנט איהם אויס דורך זיין מאמע־לשון אנדערע שפראכען. זיי האבען איבערהויפט אין גאנצען פערגעסען דיא פילאזאפישע וו חרהייט אז א שפראך איז ניט מעהר וויא א מאנטעל אין וועלכע מען וויקעלט אין א געדאנק, און דיא שפראך אליין שפיעלט קיין ראללע פאר'ן גרויס'ן

דיינקער. ווען דער גרויסער איוב וואלט געשריבען זיין אונשטערבליכע פאעמע אין זולרשפראך, ווען דער פרינץ פון אללע רעדנער דער וועלט, ישעיה, וואלט געפרע־דיגט אין האטענטאטען־שפראך, און ווען דער פאעט פון אללע פאעטען, ווילליאם שעקספיר וואלט אויסגעגאסען זיינע לעבעדיגע פערל אין ליטוויש, וואלטען דיזע מייסטערווערק געווען אזוי שעהן וויא זיי זיינען אין העברעאיש און ענגליש. וואס אללע האט צו טהאן דיא שפראך צו דיא געפלינעלטע געדאנקען פון דעם יעניגען וועלכער סודעט זיך מיט מלאכים אדער מיט'ן תהום?

אבער דער דייטשער פתח האט נים געוואלט וויסען פון דיזע אלע ארגומענ־טען, און ער האט געהאלטען אין איין באמבארדירען דעם קמץ! און וואס האט געטאהן דער קמץ דיא גאנצע צייט? ער האט פארטגעזעצט זיין ערהאבענע שליחות גאנץ רוהיג: האט געבילדעט דעם רוסישען אידען דורך זשארגאנישע צייטונגען, דורך דיא זשארגאנישע ביהנע, דורך זשארגאנישע ביכער און דורך רעדנער אין ריין זשארגאן ביז דער קמץ האט געזיעגט איבעראל מיט גלאנץ.

יא, ווען מיר ווילען ריידען צו אונזערע ברידער, מוזען מיר עס טאהן אין דער שפראכע אין וועלכע ער האט צום ערשטען מאל געזאגט „מאמע,“ אין דער שפראכע אין וועלכע מען האט איהם צום עשטען מאל געגעבען א לעקציאן וויא צו שטעהען אלייז אויף זיינע קינדישע פיסעלאך, אין דער שפראכע אין וועל־כע ער האט צום ערשטען מאל געלאכט און געוויינט, אין דער שפראכע אין וועלכע ער האט געלערנט האנדלען, וואנדלען, קעמפפען, לעבען און ליעבען!

דער פתח האט ארויסגעשטעלט זיין ווייסע פאהן, דער קמץ בעגריסט איהם מיט רעספעקט!

קליינע מיינונגען פון גרויסע לייט.

טהייערער פריינד, מ. ר. באסטאָן.

יא, איהר האט רעכט וואס איהר האט אין אייער לעצטע רעדע ביי דעם „כרם - ישראל" זיך אויסגעדריקט אז יעדער מענש אין זיין פאך איז א גרויסער מאַן.

אויב ער איז גרויס אין טאלענט אדער אין עהרליכקייט, אין ליעבע אדער אין רחמנות, אין פריינדשאפט אדער אין לוסטיגקייט — איז ער א גרויסער מאַן! אפילו ווען זיין גרויסקייט בעשטעהט נור דארין וואס ער קען בעוואונדערן א שעה־נעס בילד אויפ'ן וואנד, א גוטען ארטיקל אין בלאט אדער א זיסע מעלאדיע אין טהעאטער—איז ער אויך א גרויס.ר מאַן. דיא גרויסארטיגע מעלות וואס מאכען דעם מענשען גרוס, קען מען זעהן זעהר זעלטען, און דיא ווירקליכע גדלות פון מענשען שטעהט איהם ניעמאלס אנגעשריעבען אויפ'ן פנים.

זעהט איהר דארט בייא א טיש איינינע מענשען זיטצען און אונטערהאלטען זיך? פלוצלונג האט זיך איינער פון זיי פערטראכט און שווייגט. עס איז זעהר מעגליך אז דורך זיין שטיל שווייגען פיהרט ער יעצט דורך א גרויסע העלדענ־טהאט נאכדעם וויא ער האט ביטטער געקעמפפט מיט פערשטאנד געגען ליי־דענשאפט! עס איז מעגליך אז דורך זיין שטילשווייגען פיהרט ער יעצט דורך א היילינען פלאן פון וועלכען ער ווייסט אז ער וועט ליידען, אבי דיא מענשהייט זאל דערפון געניסען. איז עפעס געשטאנען פיעל אנגעשריעבען דעם גרויסען זאָלא אויפ'ן געזיכט יענע ווילע ווען ער האט זיך בעדאכט צו מאכען א געוואלט ווע־גען דרייפוס, ווען עס איז ביי איהם געבליעבען מקריב צו זיין אויפ'ן מזבח פון וואהרהייט זיין צוקונפט און אפשר אויך זיין נפש?

דיא וואהרע גרויסקייט פון מענשען ליגט אלזא אין זיין כאראקטער אדער אין זיין נאטור, און דאס באגעגענט איהר אין פאבריק פונקט וויא אין א אוניווערזיטעט יא, דער ארבייטער וואס קען קוים דורכלעזען צווייא שורות פון א

בוך אין זיין אייגענע מוטער - שפּראך, איז אָפּטמאל א פיעל גרעסערער מאן פיר דעם פּערפאסער וואס האט אנגעשריעבען דעם בוך !

עס איז אלזאָ דער גרעסטער אונזין צו זאָגען אז נור דער גרויסער מאן מעג זאגען אדער טהאן דיעזעס, וויא מען הערט זעהר אפט. מיר אידען טרייבען ליר דער דיעזען פּעהלער אזוי וויט אז אויף יעדען טריט זוכען מיר „אויטאָריטעטען" דאס הייסט: מיר פערנעמערן אלע פּערקריפּעלטע געדאנקען וויא באלד זיי שטאַמען פון א „גרויסען מאן," און מיר ווארפען בלאטע אויף דיא בעסטע וואהרהייטען וואס זיינען אויסגעשפּראכען פון איין עהרליכען מאן. מיר געפינען אָפט דעם בעסטען ארגומענט אין בשלומא ער מעג, ווייל ער איז א גרויסער מאן.

יעדער מענש אין זיין פאך איז א גרויסער מאן, און דאָס נאטירליכע ליכט פון אונזער פערשטאנד דארף אונז אימער פיעל ליעבער זיין פאר דיא געסינצעלטע שטראהלען פון יענעם'ס גרויסקייט. ווער פון אונז האָט שוין ניט בעגעגינט אין זיין לעבען „גרויסע לייט" וועלכע בעזיטצען אייגינע שפּראך וועלכע זיינען אנגעשטאָפּט מיט וויסענשאפט, און האבען דאך א קרומען שכל? אויף פערקעהרט, וויפיעל לייט זעהען מיר טעגליך וועלכע האבען גאָר קיין בילדונג גענאָסען, וועלכע מאכען המוציא איבער א רעטאך און בורא מיני מזונות איבער א דונער און עס איז דאָך א פערגניגען צו הערען וויא שעהן זיי דיינקען, וויא ריכטיג זייא ריידען! מיט דעם געבילדעטען „גרויסען מאן" קענט איהר אפט זיך ניט צוזאמען ריידען, און פון דעם קלוגען עקספּרעססמאַן קלייבט איהר נחת.

איברינענס, וואָס איז דער וואונדער? בילדונג קען נור פערשעהנערן דעם מענשען'ס פערשטאנד, אבער ניט פאבריצירען א פערשטאנד בייא דעם יעניגען וואס האט עס ניט!

בשלומא ער מעג — האלט! ווער איז דער ער? כלנו חכמים! יעדער מענש איז א גדול אין זיין פאך, זאָגאר ווען ער האט ניט שטודירט דיא שווארצע פינטעלעך. אזא מאן בעדיענט זיך מיט: דיא געקינצעלטע שטראהלען פון וויסענשאפט, נור מיט זיין אייגענעם נאטירליכען פערשטאנד, און זיין מיינונג האט דארום אָפט מעהר געוויכט פאר דיא מיינונג פון א פּראָפעסאר וועלכער קנייצט

זיין שטערן. דיא נאטירליכע שטראהלען פון דער זון האבען אימער מעהר גלאנץ וויא דיא שעהנע שטראהלען וואס קומען פון דיא עלעקטרישע קראפט.

בשלומא ער—עס איז ניטא יין ע״ר, ר׳ קרוב! מיר זיינען אלע „ערס״ יעדער אין זיין פאך, און עס איז דער גרעסטער אונגליק וואס מיר קניען זיך פיר קליינע מיינונגען פון גרויסע לייט!

וואס דיא וויסענשאפט ווייסט נים.

ליעבער ברודער בערנארד זעליקאָוויץ, פאריז פראנקרייך.

וויא איך זעה ליעבער ברודער, האסטו נאך אימעמר דיא זעלבע בלינדע אמונה אין אלעס וואָס טראָגט דעם זיגעל וויסענשאפט און דוא האלסט אין איין ווארטען, פונקט וויא א גוטער איד אויף משיח; ווען דיא נאטור וועט אויסזאָגען פון חדר, און מיר וועלן פערשטעהן אלע סודות.

אין דיא אור־אלטע צייטען, האט דער מענש געקוקט אויף נאטור מיט איבערנאטירליכען בליק. ער האט ערקלעהרט אלעס דורך וואונדער און זיין פאנטאזיע האט געוואונדערט כסדר אין וואונדערלאנד. דער מענש האט זיך דאן פאָרגעשטעלט אז דיא שטערן וואנדערן אין הימעל אָהן א צוועק, דיא פיינע־לאך קומען ארויס אנפאנג זומער פון איין אונבעקאנטע געגענד וואו זייא פער־שווינדען צוריק אָנפאנג ווינטער, דער שטראם, דער ווינד, דער דונער, דער בליץ, דיא שפיטצען בערג וואס פערלירען זיך אין דיא וואָלקענס—מיט איין וואָרט דיא גאנצע דעקאָראציאָן פון נאטור איז דאן ערקלעהרט געווארען אויף אזא קינדישע ארט אז מיר לעזען עס היינט מיט א שמייכעל.

אָבער וואס בעטייט אונזער שמייכעל? זיינען מיר דען אזוי פיעל ווייטער געגאנגען אין אונזער בעקאנטשאפט מיט נאטור און לעבען? ווייסען מיר ווירקליך א סך מעהר וויפיעל אונזערע זיידעס האבען געוואוסט? ניין, דער גרויסער רעטער־נעס פון לעבען איז נאך אלץ פאר אונז א פערזיגעלטער בוך וואס מיר קענען נים לעזען, און דער בוזים פון נאטור איז נאך יעצט פאר אונז אזא פערבאָרגענער

חדר פונקט וויא מיט טויזענדע יאהר צוריק, דען ווען מיר קומען צום גרויסען „וויא אזוי" ווייסען מיר היינט ניט מעהר וויא א מאָל, און דער ענטפער שטארבט אויף אונזערע ליפען.

איהר הייסט אונז פרעגען דיא גאטירליכע וויסענשאפט. א דאנק אייך פיר אייער ראטה, אבער וואס דערציילט אונז דיזע וויסענשאפט? זיא האט אונז ווירקליך אויסגעלערנט זעהר פיעל, וויא מיר זאלען יך קענען באדינגען צו אונזער מענליכען לעבען מיט דיא קראפט פון נאטור. אָבער, וואו איז דאס ווינעלע פון דיזע קראפט? פון וואנען איז זיא געמאכט? מיר ווייסען עס ניט! נאך מעהר אונזער בלינדע אונוויסענהייט געהט אזוי ווייט אז מיר ווילען זיך אליין „פערדריי־דען דיא צייהן" מיט דעם ווארט „וויסענשאפט" און שמועס'ן זיך איין אז מיר בעגרייפען דאָס וואָס איז אונבעגרייפליך! אכט מענשען פון צעהן האבען קיין בעגריף פון מעכאניזם פון טעלעגראף, אבער פראָבירט זייא פרעגען וויא אזוי ניו־יאָרק מיט סאן־פראנציסקאָ ריידען זיך צוזאמען אין א פאָאר מינוטען, וועלען זייא אויסשיסען מיט א געלעכטער „עלעקטריק" „מאגנעט" „טעלעגראף" „וויסענ־שאפט" און נאָך זאלכע ווערטער. דאָס זעלבע איז מיט דעם גרויסען רעטענעס פון לעבען. ווען איהר פרעגט עפעס דאס וואס איהר ווייסט ניט און וואס קיין שום פילאָזאָף ווייסט, בייזערט מען זיך אויף אייך אדער מען בעדויערט אייער אונוויסענהייט. בייזערט איהר זיך צוריק, און פרעגט דעם פילאָזאָף וואָס ווייסט ער מעהר פאר אייך? וואס איז „גראוויטאציאָן" אויב ניט א נאמען פון א גע־היימניס? קען אייך דער גרעסטער פילאָזאָף ערקלעהרן וואס איז ליכטינקייט, היטץ און אלעם וואָס רינגעלט איהם ארום?

אמת, מיר מאכען עלעקטריציטעט און שמידען איהר אין אונזערע רעדער מיר זאלען קענען פאהרען אָהן פערד און אהן דאמפף. אבער וואס איז עלעקטריצי־טעט? וואס איז דער סוה פון איהר קראפט? מיר קענען אזוי געבען איין ענטפער דארויף פונקט וויא מיר קענען געבען איין ענטפער ווארום אונזער הערץ קלאפט אדער ווארום מיר קרימען זיך ווען יענער זופט עסיג.

דיא צרה איז מיט אונז וואס מיר שעהמען זיך אויסצוזאָגען וויא וויניג מיר ווייסען דיא סודות פון נאטור. דאכט זיך אָט אָט אָט מען ווייסט שוין דיזעס אדער דאָס. צום סוף לאָזט זיך אויס א בוידים. פיטהאגאָראס אין זיין צייט האָט געמיינט אז ער הערט וויא דיא שטערן זינגען. דיא אסטראָנאָמען פון היינט הא־בען זיך איינגעבילדעט אז זיי זעהן וויא דיא איינוואָהנער פון דיא פלאנעטען

שפיעלען אין קאָרטען אָדער וויא איין אשת־איש פון פלאנעט מארס ענטלויפט מיט א פרינץ פון דער לבנה. מיר האלטען אין איין אויסגעפינען און ווען עס קומט צו דער ערפינדונג, שטעהען מיר נאך וויט פון נאטורס טעמפעל פונקט וויא דיא פערגאנגענע דורות.

אבער ווען וועט דער מענש ווירקליך בעקאנט ווערן מיט דאס לעבען? ווען וועט געבאָרן ווערן דער ערשטער נאַטור־פאָרשער וועלכער וועט זיך קענען ריהמען אז ער האט ווירקליך אויסגעפונע וויא צו לעזען דאס בוך פון לעבען?

דיא וויסענשאפט איז א זאך מיט וועלכע דער מענש קען ווירקליך שטאָלצירען, דיא וויסענשאפט איז מאעסטעטיש און זיא ציעלט אויף. אבער דיא זעלבע נאָבעלע וויסענשאפט האט קיין רעכט צו ערקלעהרן זאכען וואָס זיא אליין פערשטעהט פאָלויפיג נים.

מוזיק און קאמצען - יאמער.

פראפעסאָר דער מוזיק מ. נ...... נויאָרק.

איהר פרענט מיר ווארום איך האב דיא לעצטע צייט אנגעפאנגען א קאמפף געגען מאנכע פיאנאָ־לעהרער פון אידישען קווארטאל. אזוי וויא איך קען אייך פיר א וואהרען טאלענטפאלען מוזיקער, וועל איך עס ערקלעהרן ווארום איך האב געמאכט אזא „געוואלט אויף נאָטען" וויא איהר רופט עס.

עס איז א פאקט אז אין דיא טענעמענט הייזער אין אידישען קווארטאל איז כמעט ניטאָ א וואהנונג וואס זאל נים האבען א פיאנאָ, און אין קיין פלאטץ ווערט דיא אָרימע פיאנאָ אזוי געמארטערט און געפייניגט וויא אין דיעזע אידישע געגענד וואו יעדער איינער קיטצעלט אָדער קולאקעט דיא פיאנאָ אָהן רחמנות. וואס זאָל דיא פיאנאָ טאָהן? זיא קען נור ענטפערן מיט א ברום אָדער מיט א קרעכץ, דען דיא פיאנאָ איז וויא דיא פעדער: עס ווענדט זיך ווער דער שרייבער איז וועלכער האלט דיא פעדער אין האנד: ווען א פערזאָן מיט טאלענט און געפיהל זעצט זיך נעבען פיאנאָ, דאן גיבט דיעזער אינסטרומענט ארויס א שטראָם

מעלאָדיע און זיסע קנייצען, פונקט וויא מען וואָלט ארויפשיטען א הויפען פערל אויף א גאָלדענע הארפע. אבער ווען עס זעצט זיך אוועק נעבען אינסטרומענט א פערזאָן אָהן געפיהל און אהן טאלענט, דאן הערען מיר בלויז וויא מען בוכצעט אויף נאָבען, און אנשטאט מוזיק הערען מיר א מין טרא־לא־לא וואס קען איר־בערשרעקען אפילו א קאמץ!

דיא ווייסע ציינער פון פיאנאָ קענען נור דאן ריידען א שעהנע שפראך ווען איהר גיסט אריין אין זיי א טהייל פון אייער זעעלע.

ווען דיא ארביים פון טאָג איז אָבגעטאָהן, איידער מען נעהמט אנציהען דיא נעז, און איהר קוקט דורכן פענסטער וויא עס ווערט נאכט, דאן איז געבענטשט דיא פערזאן וואָס נעהט צו צום פיאנאָ און פערוואנדעלט דיזע אבענד שטונדע אין פאָעזיע, אויב דיא פערזאָן שפיעלט דיא טיעפע נאכט געדאנקען פון שאָפּין׳ דיא האָניג־זיסע ליעדער פון שוהמאן, דיא אָריענטאלישע זיפצען פון רובינשטיין דיא פילאָזאָפישע שירים אָהן ווערטער פון מענדעלסזאָהן, דיא געפלינעלטע רעיונות פון בעעטהאָווען, אָדער זאָגאר אפילו ווען דאָס איז א אידישע מעלאָדיע דורכ־געוועבט מיט סקארבאָווע פעדים און מיט עכט אידישע שטיינער. אָט זאָלכע מוזיק, ווען מען שפיעלט עס מיט געפיהל, מאכט רייך דיא געדאנקען פון דעם וואָס הערט עס און זעצט ארויף פלינלען אויף זיין איינבילדונג. נור וועה צו דעם צו־הערער, ווען דיא פערזאָן וואס זיצט ביים פיאנאָ האט א פאָלען קאָפּ מיט נאָ־טען, אָבער בייא וועמען דער אויער איז פערקלעפּט מיט מאָך, א פערזאָן וואָס האט א זעהר שוואכען געפיהל און זעהר שטארקע פינגער צו פויקען, דיא פיא־נאָ מאכט דאן אויף׳ן צוהערער אזא שלעכטע ווירקונג אז ער ווערט זעהער אָפט א ביטערער פיינד פון מוזיק, און ער פערדאמט דיא גאנצע פילאָזאָפיע אין מענער.

דיא גמרה דערציילט (אין סנהדרין) אז ווען איינער ערקלעהרט ניט ריכטיג א פסוק פון דער תורה, דאן פערקליידעט זיך דיא תורה אין טרויער אין שרייט אויס „רבש״ע, עשוני בניך ככנור שמנגנים בו לצים.“ „אך גאָט! זעה וואָס דיינע קינדער האבען פון מיר געמאכט, איך זעה אויס אין זייערע הענד וויא א מוזיקאלישער אינסטרומענט אויף וועלכען אלץ גיבט אב קאנצערט.“ וויא ריכטיג דער משל איז! ווען אימיצער נעהמט א מעלאָדיע און פערסריפּעלט עס אונטער ליימענע פינגער, פערטרייבט פון אייך דעם געשמאק צו ריינע מוזיק, און ווען איינער נעהמט א שעהנעם פסוק פון תנ״ך און מאכט עס פיר א קאליקע אום

צו זאָגען א פשט'ל, דאן פערדונקעלט ער דיא שטראלען פון גאָטעס אלבום, דיא תורה, און זיא האט ווירקליך וואָס צו טרויערן.

נאטירליך מיר מיינען יעצט דיא זאָגענאנטע קאָנצערט נגבער וועלכע ווילען אונז אמוזירען מיט זייער קונסט וואָס זיי האבען נים. מיר האבען אָבער חלילה קיינע פרעטענזיעס צו קינדער אָדער ערוואקסענע פערזאָנען וועלכע פראקטיצירען זייערע פינגער אויף'ן אינסטרומענט און וועלכע זיינען אפט געצוואונגען צו ווייזען וואָס זיי קענען, אויף'ן פערלאנג פון עלטערן אָדער פריינדע. מיר ריידען יעצט פון דיא זאָגענאנטע פראָפעסיאָנעלע וועלכע „קענען שויך" אפקלאפען דיא „אוהו הו־הו פאָלקא," דעם „מארש פון דער בלינדע קוה" „דער חסידל אין פאנ־טאָפעל" אָדער א ליעד פון א ניגער מיט רויטע האָר וואס עסט חלה מיט פיקעל.

אין הונדערטער הייזער איז מען איינגעוואָהנט צו „שפיעלען" דיא פינסטערע שטאָף פון יאלעווע אמעריקאנישע קאָמפאָניסטען וועלכע האבען קיין מוזיקאלישע ערציהונג נענאָסען און האבען אויך קיין נאטירליכע בעגייסטערונג. זייא ליפערן „מוזיק" אויף'ן געוויכט, און דיא זאָגענאנטע אידישע „לעהרער" אויף דער איסט סייד רעקאָמאנדירן צו קויפען דיעזע מוזיק, ווייל זיי אליין פערשטעהען נים עטוואס בעסערס. אזוי האט זיך אויפגעהאָדעוועט אין ניו יאָרק א דור מוזיקאנטען וועלכע פויקען טאָג און נאכט אויף דיא ארימע פיאנאָ וואס בעט זיך רחמים. יעדע שפילערקע באראבאנעט פונקט וויא זיא וואלט געהאט פיער פויסטען, און העלפט נאך אונטער מיט דיא מאָרדע און מיט'ן פאטילניצע.

מיר האבען אייך געפרענט באלד אין אנפאנג: וואס איהר שפיעלט.

פרענט אייערע שכנים וועלכע זיינען נעבאך פעראורטהיילט צו הערן דיא שוי־דערהאפטע „שטיקער" וואס מען רופט מוזיק.

ציוניזם אנזער לעצטער שפרונג?

לכבוד ידידי הדרשן המפואר והנודע בכל שערי ישראל כבוד ר' צה"ם.

ידידי, עס פרעהט מיך וואס איך האב יעצט דיא געלעגענהייט, אויף אייער פערלאנגג, אייך צו נעבען מיין מיינונג וועגען ציוניזם.

זאגט מיר, געדיינקט איהר, ווען איהר זיינט געוועזן א „פארשוין"?

מיר מיינען יענע צייטען אין רוסלאנד ווען מיר פלעגען זיך געזעגנען צווייא טעג כסדר מיט אללע קרובים איידער מיר פלעגען דארפען מאכען א נסיעה פון צעהן אדער צוועלף מייל אין א בויד! דער בעל־עגלה פלעגט אננעהמען וויפיעל „פארשוין" ער האט נור געקענט, און זיי ארייננקוועטשען אין זיין טענמענט־קא־רעטע. אבער פלוצלונג, אין רעכטען מיט'ן בלאטע, פלעגט דער טרעלער בעל־עגלה געבען א בעפעהל זיינע פארשוינען זיי זאלען מוחל זיין ארויסקריכען פון בויד און העלפען אונטערשטופען דיא רעדער. עס איז בארג ארויף!

געדיינקט איהר „פארשוין," וויא איהר פלעגט אונטערשטופען דיא בויד איהר פלעגט שטופען איינינע מינוטען כסדר, זיך פערוהען איינינע מינוטען צו חאפען פרישע לופט אין אייערע לונגען, וויעדער שטופען און זיך וויעדער פער־רוהען אום וויעדער צו שעפען פרישע קרעפטע אום צו דערגרייכען מיט דער בויד דעם בארג־ארויף.

דיא בויד איז דיא ערשטע פילאזאפישע לעקציאן פארין מענשען אז יעדע שווערע ארבייט פערלאנגט נאכהער רוה אום ער זאל קענען וויעדער ארבייטען וועלכער מענש ארבייט ניט היינטיגע צייטען בארג־ארויף? אויב דאס איז האנד ארבייט אדער קאפ־ארבייט, דער קאמפף איז היינטיגע צייטען פיעל שווערער וויא א מאל. מיר מוזען אלזא פון צייט צו צייט זיך פעררוהען, נעבען איינינע ציהען מיט'ן אטהים אום צו געווינען פרישע קרעפטען און דאן קענען מיר וויעדער געבען א שטופ דיא בויד פון אונזער לעבען.

ארבייט איז מלחמה, רוהע איז פריעדען, ווען איהר האט א צייט געשטופט די בויד, מוזט איהר זיך אָבשטעלען, גאָרניט טהאָן און אנזאמלען פרישע קרעפטען צו קענען שטופען ווייטער.

מיט פעלקער און נציאָנען איז דיא זעלבע זאַך, דען וואס איז דער חילק צווישען איין מענשען און א גאנצע נאציאָן? ביאָגראפיע איז דיא היסטאָריע פון פון א מענשען, און היסטאָריע איז דיא ביאָגראפיע פון א נאציאָן. יאָ, אויך א פאָלק, פונקט וויא איין מענש, מוז וואקסען שטופען דיא בויד וויא א „פארשוין" זיך פעררוהען און נעניסען נייע כחות אום צו קענען ווי טער, קעמפפען, לעבען און וואקסען.

אויב מיר אידען זיינען א פאָלק אָדער א גרויסע פאמיליע, קיינער קען ניט לייקענען אז מיר האבען געשטופט אונזער אלטע בּיידיל וויא וואהרע פארשוינען בארג־ארויף. און וואס פיר א בארג־ארויף מיר האבען געהאט דיעזען יאהר־הונדערט וואָס געהט זיך ענדיגען! דער ערשטער שטופ איז געוועזן דיא בויד פון השכלה ווען דער גרויסער מאָזעס מענדעלסזאָהן האט געגעבען דעם סיגנאל פון ביקרונג: מיר האבען געשטופט צו בערלין. מיר האבען זיך אָבגעשטעלט זאמלען פרישע קרעפטען, און דער נעכסטער שטופ איז געוועזן צום מהורם פון בבל (אסימילאציאָן) ווען ישראל'ס גרויסע לייט זיינען ענטלאפען פון אידישען לאנער דורך א הינטער־טהיר צום לאגער פון שטארקען...... מיר האבען זיך געזעצט פעררוהען אין בלאָטע און מיר האבען אויסגעפון אז אָט אָט צוברעכען זיך אונזער רעדער. פלוצלונג האבען מיר פעררערעהט דעם דישעל צום הר־הזתים וואו דיא נביאים שלאָפען און דער גייסט פון „חובבי ציון" איז געבאָרען געוואָרען מיר האבען געשטופט דיא בויד א רעכטע צייט אין דיא דירעקציאָן פון בארג לבנון, מיר האבען זיך ווידער פעררוטה צו אטהמען עטוואס פרישערע לופט. דיא בויד האט שוין געהאלטען שיער שיער אין אראָבגלימשען זיך צוריק בארג אראָפ, ווען מיר האבען פלוצלונג געפונען פרישע כחות און מיר האבען געגעבען א שטופ דיא אלטע בויד פון כנסת־ישראל צו באזעל — דער געסט פון פאָליטישען ציון!

אבער, זיינען מיר שוין איבער געקומען דעם שווערען בארג־ארויף? איז באזעל דיא לעצטע סטאציאָן? אָה ניין! מיר וועלען נאָך מעהר וויא איין מאָל מר זען ארויסקריכען פון דיא בויד און איהר העלפען שלעפען, ווייל דער פאליטישער ציון איז נאָך נים דער לעצטער אידעאל פון דעם אידען'ס שליחות צווישען דיא

פעלקער. אבער מיר שטעהען יעצט אויף'ן רעכטינען וועג, און עס פעהלט אונז נור אַנזאמלען אביסעלע נייע קרעפטען אום צו געבען א שפרונג ווייטער.

דיעזער גרויסער שפרונג מוז קומען און דיא צייט איז נאָהנט ווען מיר נעהען אָנפאנגען דעם נייען בארג ארויף, דען דיא ציוניסטישע טהעטיגקייט האט עטוואס איינגעשלאָפען, און מיר פעררוהען זיך יעצט. אבער וואָס פאר א זיסע אנגענעה־מע רוה! פון איין זייט זעהען מיר דיא גרעאָסטענע פעלדער און וויינגערטנער פון דוד המלך'ס געוועזענע הויפטשטאדט וואו יעדער שטיין האט א היסטאָריע און יעדע בערגיל א ביאָגראפיע. פון דעם אנדערן זייט זעהען מיר א גרויסען פאַלאסט פון א פאָליטישען סענאט אויף יענעם פלאַטץ וואו דער אלטער שטיינערנער בר־מנן, דער כותל מערבי, שטעהט און טרויעט דיא לעצטע צווייא טויזענד יאהר מיר פעררוהען זיך, מיר אטהמען פרישע לופט, אָבער מיר האבען שוין געוואָר־פען אונזער אויג אויף א נייע גייסטיגע לאנד כנען, פון גייסטיגע מילך און האָניג......

אה! ווען מיר וועלען דאָרטען אָנקומען, וועלען מיר זיך קענען ריהמען אז מיר האָבען דערגרייכט דיא לעצטע סטאציאָן פון בארג־ארויף, און אונזער גרוי־סע שכיחות אין דער וועלט־געשיכטע וועט זיך האבען געענדיגט מיט גלאנץ.

דיעזע גייסטיגע כנען פון גייסטיג מילך־און־האָניג וואָס וועט זיין אונזער לעצטע סטאציאָן אין דער וועלט־געשיכטע מוז געשעהן אויף'ן פלאַטץ פון ישראל'ס ווינגעלע אין ציון! אבער מיר קענען דיעזען בארג־ארויף נים דערגרייכען ביז מיר וועלען נים פריהער אָנקומען צום פאָליטישען ציהל.

מיר האבען גוט געשטופט, לאָמיר שטופען ווייטער אין דיא זעלבע דירעק־ציאָן וואו שלמה האט בעזונגען, ירמיה בעוויינט און נאו אונזערע גבורים האבען געזיעגט.

לוינט עס צו זיין פּאָפּולער?

וועהרטער פריינד מ. ד. הערמאלין.

אייער מיינונג וועגען אידישע פּאָפּולאריטעט איז מיר געפעלען, ווייל עס איז אמת ניט אימטער ניבט דיעזע פּאָפּולאריטעט געלד צו אידען וועלבע ווערן בּאריהמט צווישען וויצען. נור אזוי וויא איהר פרעגט מיך מיינונג וועגען פּאָפּולא־ריטעט, ווילל איך עס טהאָן זאָ קורץ וויא מעגליך.

ע כּער מענש וויל דען ניט זיין בעריהמט, אָדער ווענינסטענס א בעוואוס־טע פערזאָן? איהר נעהמט אין נאס, איהר שטעהט אין שול, איהר זיצט אין טהעאטער אָדער איהר בעזוכט א פערזאמלונג, ווייזט מען אויף אייך מיט דען פינגער „דאָס איז ער" מען זאָגט אייך „גוט מאָרגען" מיט א שמייכעל, מען גיבט אייך דיא האנד מיט שטאָלץ, און מען קוקט אייך אין מויל אריין. ווען איהר גיבט א נענעץ האט מען מורא דיא חכמה זאָל ניט ארויספליהען! מען לאָדעט אייך איבעראל און מען פרעגט אייך עצות. עפּעס א קליינינקייט ווען איינער האט דיא זכיה צו זיין פּאָפּולער?

עס איז אלזאָ קיין וואונדער וואָס יעדער איינער איז דורשטיג צו ווערן א בעוואוסטער מאן, אויב ער פערדיענט עס אדער ניט! נאָך מעהר דורשטיג פיר גרויסקייט איז דער דער יעניגער וועלכער שטעהט אין פערבינדונג מיט'ן פּובלי־קום און לעבט פון פּאָפּולאריטעט: רעדנער, שרייבער, פּרעדיגער, זינגער, אקטי־אָר, פיהרער — יעדער ווארט אויף בעריהמטיקייט פונקט וויא דיא ראָזען אויף מאָרגען־טהוי, און ווער עס האָט שוין איינמאָל געמאכט קידוש איבער דיעזען זיסען בעכער, דער קען שוין זיין דורשט אזוי גיך ניט לעשען.

א פערגניגען צו זיין בעריהמט ניט אמת?

אָבער, איז דאָ א זאך וואָס שטעהט מעהר אויף היהנערשע פיסלאך וויא דיעזע בעריהמטינקייט? איין אונבעקאנטער חאפט זיך אמאָל אויף פון שלאָף א

„בעריהמטער מאן" און פערקעהרט—א גרויסער מאן ליינט זיך שלאפען בעריהמט און שמעהט אויף א פראסטער בשר־ודם. איין קליינע סיבה מאכט פלוצלונג אז א „גדול" ווערט איין „אימיצער" און דער „אימיצער" פערוואנדעלט זיך אין א „גדול"!

סער בולער, דער ענגלישער גענעראל, איז געווען פעררעכענט אין ענגלאנד אלס איינער פון דיא גרעסטע לייט, דורך זיין העלדענטהאט וואס ער האט בעוויזען אין פיעלע שלאכטען אין עגיפטען און אין אינדיען. ער האט און איין נאכט זיין גדולה פעלארען אין זיד־אפריקא, און ווען ער האט שוין אפילו וויטער געזיעגט קען ער אויך נים מעהר צוריק קריעגען זיין בעריהמטקייט. דאס זעלבע איז מיט א האלב טוטץ לארדען וועלכע זיינען געפאהרען נאך זיד־אפריקא אבפרישען מיט'ן שווערד דעם גלאנץ פון זייער גדולה. אדמיראל דיואי איז געווען איין „אימיצער" מיט א טאג פריהער איידער ער האט געלאזט זיינע קאנאנען דער־צייכלען דיא נסים פון יציאת מצרים ארום מאנילא אויף מארגען נאך פריהשטיק איז ער געווארען א נאפאליאן! האבסאן איז געווארען א בעריהמטער העלד בייא סאנטיאגא אין 15 מינוטען צייט, און איין איבערגעהאפטער קוש פון א פרוי האט איהם געמאכט צוריק פיר א לייטענאנט. אבער דאס זעלבע איז נים נור מיט גרויסע העלדען, זאנדערן אויך מיט אללע גרויסע לייט.

דיא וואהרהייט איז אז דעם מענשענ'ס באריהמטקייט איז געגליכען צו א בלום, און דאס פובליקום צו א ביען: דיא ביען שפרינגט פון בלום צו בלום און זייגט אויס פון זייא דעם האניג. אויך דאס פובליקום טאנצט ארום פון איין פאפולערען מאן צום צווייטען: דאס פובליקום זייגט אויס דיא בעסטע זיסקייט פון זייערע געדאנקען, און דערנאך בלייבען דיא גדולים ליגען פאזע ווענ פערוועלקט און פערגעסען! דאס פובליקום מוז האבען אלע טאג א נייע נאלדענע קאלב צו ווער־מען צו דיענען. דער יעניגער וועלכער זוכט צו זיין פאפולער, דער מוז אלעס ער־ווארטען. ער מוז זעהר אפט צו טהייער באצאהלען פיר דיא ביסל כבוד וואס דיא פאפולאריטעט גיבט איהם. זיין פריוואט לעבען איז איין אפענעס בוך, זיינע מעשים ווערן געוואוינען, זיינע ווערטער געצעהלט און זיינע געדאנקען אפטמאל פערדרעהט. ער ליינט זיך שלאפען איין ער און שטעהט אויף א ע ר.

ווילט איהר זיין פאפולער ביז דיא לעצטע מינוט ווען איהר מאכט צו אייערע אויגען? זאל דיא פאפולאריטעט זיין ענטוועדער אייער שקלאף: ענטוועדער איהר היטען מיט הונדערט אויגען זיא זאל פון אייך נים ענטלויפע דורך א הינטער

טיהר, אָדער איהר זאָלט אייך גאָר ניט מאַכען וויסענדיג אז איהר קוקט אויף איהר.

דיא בעריהמטקייט מיט איהר פוסטען גלאנץ האָט אָבער ניט דא ווערטה אז דער וואהרער דיינקער זאָל זיין איהר שקלאף. איהר האט צוואנציג מאָל מעהר געלעגענהייט דורכצומאכען אייער וועלט בעסער ווען מען וועט ניט טאַיטען אויף אייך מיט'ן פינגער „אט געהט ער.“ בעריהמטקייט בריינגט זעהר אָפט אומזיסטיגע שונאים און אונפערדינטע צרות.

דער רוהיגסטער ים האט זיין שטורם־ווינד, דער בעסטער האָניג האָט זיין ווידער־טעם, דער גרעסטער העלד זיין שוואכקייט, דער בעסטער רעדנער זיין אונגעבעטענעם שלוקערץ, דער שעהנסטער חזן ווערט אָפט קלוג ביים עמוד׳ דער גלענצענדסטער שרייבער האט צייטען־וויז זיין דרעמיל און דיא בעריהמט־קייט אליין האט איהרע פלעקען.

אידישע ביכער אין אמעריקא

און מאדאם סאָפי ב......ן שיקאגא.

אז איהר זיינט א לעזערין פון גוטע אידישע ווערק און ארטיקלען, קען איך זעהן צווישען אייערע שורות. איהר שרייבט אידעש מיט א וואהרען געשמאק, ווייל עס איז אידעש, קיינע הילצערנע דייטש. איהר שטעלט מיר אָבער, ליעבע מאַ־דאם, אין א גרויסע פערלעגענהייט, ווען איהר פרעגט מיר וואָס צו לעזען און וועמען צו לעזען. איהר זאָגט אין אייער בריעף אז „ווען זעליקאָוויץ זאָל עס אויך ניט רעקאָמאנדירען, טא ווער דען?“ איך מוז אייך אָבער זאָגען דיא וואהרהייט, אז איך וויים עס ניט מעהר פאר אייך, און איך אליין וול אייך שטעללען דיא זעלבע פראגע: וואָס לעזט איהר און וועמען לעזט איהר?

יא וועלכען אידישען בוך לעזט איהר נאכדעם וויא איהר האט דורכגעלעזען אייער בעליעבטע אידישע צייטונג? זוכט איהר אויף דען פאָדער בלאטט דעם נאָמען פון פערפאסער, פון איבערזעטצער, אָדער ציהט אייך צו דער נאָמען פון הערויסגעבער אלס גאראנטיע אז דאָס בוך איז ווערט צו לעזען?

ווען דער ווינד בלאָזט אין דער פראָסט קנאקט, ווען דיא ערד זעהט אויס וויא א גלאנצינגער מילך־ים און דאָס אייז זינגט אונטער אייערע פיס, ווען דיא ביימער ווערען בעהאנגען מיט נאטור'ס וויסע פערל און אייערע שויבען ווערען בעדעקט מיט שעהנע חרטומים־שריפט וואָס דער פראָסט מאָלט אויס מיט יאנואר'ס פינזעלע — דאן איז פיר אייך דיא בעסטע צייט אויסצוקלייבען א גוטען בוך אום צו פערברענגען דיא לאנגע ווינטער נעכט. דיא פּאָעטען האבען צופיעל בעליידינט דעם „טויטען ווינטער," און זיי וועלען איהם אזוי מבזה זיין זאָלאנג זיי וועלען פיעלען איין אָבגעפראָרענעם אויער און א רויטהען נאָז, זאָ לאנג דער פראָסט וועט זייא קיצלען אין דיא שפיטץ פינגער. אָבער אין דער אמת איז דער ווינטער פיעל מעהר ליבליך וויא שרעקליך, דען דאָס ווארעמע פערגניגען וואס ער פער־שאפט אונז אין הויז, ווענט אראָב דעם קאלטען קוס וואס ער גיבט אונז אין נאָס. דאָס גרעסטע פערגניגען אין א ווינטער נאכט איז צו זיטצען נעבען פייער מיט א בוך אין האנד און לעזען. וואס פיר א מהייערער מזומן עס איז דער פראָסט, דער ווארעמער אויוון און דאָס בוך!

אבער וואס לעזט איהר און ווען זוכט איהר?

מיט איינינע יאהר צוריק האָט מען לייכט געקענט געפינען וואָס צו לעזען. יעדער פערלעגער האט געהאט זיין קלאס ביכער און זיינע געקליבענע פערפאסער. דיא ליסטע פון דיא ביכער איז געוועזן אזוי קליין אז דער לעזער האט געקענט זעהר לייכט אויסקלויבען וואס ער וויל. אָבער היינט איז דאָס כמעט אונמעגליך ווייל יעדער פּאָבלישער קומט ארויס מאָנאטליך מיט גאנצע בערג ביכער — פון שעקספיר'ס דראמא'ס ביז דיא חכמות פון שלומיאל ליגנער, פון גראף טאָלסטאָי'ס „אָשמנו רביאטא" ביז „וויכנע דוואָשע קאָכט איינגעמאכץ," פון זאָלאָ'ס ראמא־נען ביז א ספר גורלות וואָס דערציילט אייך ווער עס האט געגנבעט אייער רענען!

דער נאָמען פון פּובלישער איז אלזאָ מעהר קיין צייכען פיר אייך צו וועל־כע קלאָס דאס בוך געהערט, דען דער זעלבער פּאָבלישער דרוקט אלעס וואָס עס ברייננט איהם איין, אָדער וואס ער מיינט אז עס וועט איהם איינברענגען. אויף

דעם נאמען פון פערפאסער איז מעהר קיין גאראנטיע, ווייל דיא צאהל פון פער־פאסערס און פּאָעטען איז אונבעשריען, יעצט אזוי גרויס, אז א איד פון א גאנץ יאהר ווייסט גאָר ניט וויא אָנצופאנגען קלייבען. וויא זאָל ער קלייבען? יעדער פון דיעזע שרייבערס ווערט פּראָקלאמירט פון זיין פּאָבלישער אלס דער גרעסטער ליטעראט, אלס א בעריהמטער שריפטשטעלער. אזוי איז אויפגעשטאַנען אין אונ־זער ניו יאָרק א גאנצע מתנה אידישע פערפאסערס, ראָמאנטישע, רעאליסטישע, היסטאָרישע, פּאָעטישע, פילאָזאָפישע, סאָציאליסטישע, עסטהעטישע, נעבטינענטאָ־ניסטישע, פּארעווע, און ליידער אויך אונפערשטענדליבע וועלכע שרייבען האלב טאטערשע אידיש, האלב הילצערנע דייטש און קיין מענש קען זיי פערשטעהן וואס זיי ווילען!

דיא איסט סייד פון נויאָרק איז אזוי געפּאקט מיט דיעזע אלערליי שריפט־שטעלער נסודים וברודים וטלואים, אז מיר האבען שוין באלד מעהר פערפאסער וויא לעזער. דיא יאלעווע שרייבער זיינען מזלזל מקח און קאָנקורירען מיט דיא גרויסע, דיא נייע ביכער פערמעהרען זיך צעהנדליגוויז יעדע וואָך, און דער לעזער ווייסט שוין גאָר ניט וועלכען בוך ער זאָל קויפען! אָפען גערעדט: דער לעזער האט זיך דיא לעצטע צייט אזוי פיעל מאָל פערבריהט אויף הייסע, אז ער נעהמט בלאָזען אויף קאלטע! אבער ווען וועלכען אונזערע פּאָבלישער אויסנעפינען דעם סוד אז ווען זיי ניבען ארויס א שלעכטען בוך וואס דער אינהאלט איז ניט אינטערע־סאנט, אָדער דיא שפּראך הינקט, דאן פערטרייבען זיי זייערע בעסטע קונדען. ווען וועט דער פּאָבלישער אויסגעפינען אז סוף כל סוף וועט ער זיין דער ער־שטער קרבן?

ווען א סטאָר־קיפּער וויל קרינען א גרויסע קונדשאפט, בעמיהט ער זיך צו געפעלען זיינע קונדען אזוי ווייט אז זייא זאָלען ווידער קומען. ווארום טהוט ניט דער אידישער פּאָבלישער דאָס זעלבע? וואָס דרוקט ער ניט צום פערקויף זאָלכע ביכער וואס זאָלען דעם לעזער צופריעדען שטעלען מיט זיין גייסטינע סחורה?

דער ווינטער איז דאָ מיט זיין ווייסען מאנטעל, און איהר זוכט א בוך וואס זאָל זיין אינטערעסאנט אָדער אמוזאנט אום צו פערברייננען דעם לאַנגען אבענד נעבען פייער. נאכדעם וויא איהר האט דורכגעלעזען אייער טעגליכע בלאט ווילט איהר אז א פערפאסער זאָל אייך דערצייילען אין א דייטליכע שפּראך דאָס וואס איהר ווייסט ניט, אָדער ער זאָל מיט אייך שוועבען אויף דיא גרינע

אינזלען אין פאנטאזיע. אייער פובלישער וועט אייער וואונש נור דאן צופריעדען שטעלען ווען איהר וועט איהם צווינגען דערצו, פונקט וויא איהר קענט צווינגען אייער גראָסער צו האַלטען בעסערע הערינג און אייער בעקער צו פערקויפען בע־סערע בולקעס.

איהר קענט אייער וואונש אויספיהרען, וויל אונזער ניו יאָרק האָט נאָך נענוג אידישע שריפטשטעלער וועלכע קענען אריינברענגען מיט זייער פעדער זאָנען־שיין אין אייער זעעלע, און ווען דער פאַבלישער וויל, קענען טויטע בוכשטאבען אייך פיהרען אין לעבעדיגע וועלטען, אָדער אויף פליגעלען פון פאַנטאזיע אין טרוים - לאנד.

שרייבען א ראָמאן.

ועהרטהערטהער טאלענטפאלער פריינד נ. מ. שייקעוויטץ, (שמר).

איהר פאָרדערט מיר אויף איך זאָלל ארויסגעהן מעהר אָפען צום קאמפף געגען דיא זאָגענאנטע אידישע רעאליסטען. גלויבט מיר עס איז נים נעטהיג, וויל דאס פובליקום אליין טהוט עס שון.

עס האבען זיך בעוויזען דיא לעצטע פאָאר יאָהר נייע פערפאסערס וועלכע רופען זיך „רעאליסטען“ און זיי ווילען דעם ראָמאן שלעפען צוריק. זיי זאָגען אז דער פערפאסער דארף זיך נים בעשעפטיגען מיט דיא גרויסע טראגעדיע׳ס און קאָמעדיע׳ס פון מענשען׳ס לעבען, נור מיט קליינע איינצעלהייטען, און ווען איהר שרייבט נים וויא זייא ווילען, רופען זייא עס „שונד ראָמאן.“

לאָמיר אלזאָ געבען א קורצען בליק צווישען א „שונד פערפאסער“ און א רעאליסטישען שרייבער:

פון וואנען נעהמט איינענטליך דער אמת גוטער פערפאסער זיין ראָמאן? פון לעבען! ער זעהט אין לעבען וויא מענער און פרויען פערליעבען זיך ביז טויט און דערנאך האסען זייא זיך פלוצלונג ביז טויט, ער זעהט וויא מענשען ווערען

פלוצלונג דערהויבען און דערנידריקט, איינינע ווערען רייך איבער נאכט אנדערע לייגען זיך רייך און ווען זייא שטעהען אויף אין דער פריה האבען זייא אפילו ניט אויף א טאָרבע. ער הערט וויא מענשען ערמאָרדען זיך איינע דיא אנדערע פון צייט צו צייט, ענטלויפען מיט יענעמ'ס וויב, שרייבען ביכער, בעגעהן זעלבסט מאָרד, באזינגען דיא זילבער ווייסע לבנה, פערלירען זייער לעבען אויפ'ן ים, אָדער אויפ'ן שלאכט פעלד, מאכען זיך קאמפליטענטען אין דיא אויגען, אינטריגעס הינ־טער רוקען, חאפען פעטש און גיבען צוריק.

דיעזע אלע בילדער זיינען קיינע פאנטאזיעס, נור גענומען פון לעבען, דען זיי טרעפען יעדען טאג. דער פערפאסער פון א ראָמאן קלייבט זיך אויס א האלב טוץ זאַכע טראגעדיעס, א צעהנדלינג קאָמעדיעס און ער פלעכט זיי צוזאמען אין א שעהנע העכסט אינטערעסאנטע ערצעהלונג, פונקט וויא איהר, שמר, האָט גע־טאָהן מיט אייערע גוטע ראָמאנען אזא מין ראָמאן מוז געפעלען יעדען, ווייל דיא סצענעס זיינען פאָטאָגראפירט פון מענשען'ס לעבען.

אָבער, וואָס טהוט דער רעאליסט ווען ער שרייבט א ראָמאן? ער לאָזט צורוה דיא גרויסע טראגעדיעס און קאָמעדיעס פון לעבען, ער לייגט זיך נור אָפּ אויף דיא קליינע איינצעלהייטען פון דיא העלדען, וויא למשל דער פערליבטער האט איינינע מאָל געסאָפּעט ווען ער איז ארויף דיא טרעפּ, וויא זיין האנד האט געציטערט ווען ער האט אָנגעקלונגען, וויא ער האט אָבגעשאָקעלט דיא אש פון זיין ציגאר, וויא זיא האט געקוקט אויף איהם ווען ער האט געקוקט אויף איהר ווען זיא האט אָנגעגאָסען דיא טהעע, וויא דיא קאטץ האָט זיך געלאנגוויילט אין א ווינקעל און וויא דיא האלב אָפענע טיהר האָט געסקריפּעט! מיר זאָגען ניט אז דיעזע קליינע איינצעלהייטען דארפען גאָר קיין ראָללע שפּיעלען אין א ראָמאן, מיר ווייסען אז מיט א שעהנעם טאלענט קען מען פון דיעזע קלייניגקייטען אָפּט מאכען גרויסע קונסט זאכען — אָבער פארוואָס זאָלען דיעזע באנאטעלען שפּיעלען דיא הויפּט ראָלע אין א ראָמאן, וויא דיא רעאליסטען ווילען? און וואו איז דער ראָמאן אכיין? וויא קען זיין א חופה אָהן א כלה?

זאָלכע איינצעלהייטען זיינען זעהר זעלטען אינטערעסאנט, און זייט נח איז ארויס פון תיבה האבען זיי נאָך אלץ דעם זעלבען פּנים. ווען מען וויל שרייבען א גוטען ראָמאן וואָס זאָל פּעראינטערעסירען, קען מען ניט אנפיללען א גאנצען בוך מיט א העלד וויא אזוי ער געהט אלע טאָג אין אָפיס, אָדער בעשרייבען דיא איינצעלהייטען פון א פרוי ווען זיא געהט יעדען טאג קויפען א הערינג, אדער וויא

א „קלעזמער" רעדט נבול־פה אויף א חתונה, אדער וויא א שוחט ניבט 25 דאלער א רב פיר א דיפלאָמע צו קוילען א גאנז, אָדער וויא א טאטע הייסט זיין זוהן וואוטען דעם רעפובליקאנישען טיקעט!

אמת, אז עס פאָדערט זעהר פיעל טאלענט צו בעשרייבען ריכטיג זאָלכע „אינסידענטס," אָבער, עס איז ניט אינטערעסאנט, און קיינער וויל עס ניט לע־זען. דער לעזער זוכט א ראָמאן, קיינע אקראָבאטישע קונצען. א ראָמאן קען נור דאן געפעהלען ווען ער האט מעהר פאנטאזיע וויא וואהרהייט. איך געדיינק אמאָל ווען איך האב געלערנט אין דער ישיבה האבען צווייא ישיבה בחורים פרובירט זיך מעסטען ווער עס קען זאָגען בעסערע גראמען. דער ערשטער האט געזאָגט דיעזען גראם:

— איך האב אין קלויז פערלאָרען.

פינף פון מיינע בעסטע יאהרען.

דער צווייטער האָט אָנגעפאנגען אזוי:

— איך האב אין קלויז פערלאָרען.

צווייא פאָאר וואָלענע סקאַרפעטקעס.

— אבער שטייט—האט דער ערשטער אונטערבראכען—וואס איז דיין גראם?

— וואָס טויג מיר גראם, שטראם, אבי דאס איז אמת.

מאקע עס איז אמת, אבער קיינעם אינטערעסירט ניט דיא דראמאטישע גניבה.

אז דער לעזער וויל ניט וויסען פון זאָלכע רעאליסטישע סקארפעטקעס, טענט איהר גלויבען אייער פריינד.

ג. זעליקאָוויץ.

טרעהרען פון אפרוי.

פרייליין לוסי ש—ג, שיקאַגאָ.

דאַנקע פאַר אייער קריטיק; נור ערלויבט מיר אייך אויפמערקזאַם צו מאַכען, אַז איך האָב ניעמאַלס ערלויבט, דיט איך בין רעדאַקטאָר, „צו שפּאַסען וועגען ווייבער'שע טרעהרען" — וויא איהר זאָגט. דיא טרעהרען פון אַ פרוי זיינען צו הייליג, און עס איז אַ פערברעכען פיר אַ הומאָריסט זיך לוסטיג צו מאַכען ווען זיא וויינט.

טרעהרען פון א פרוי! — זייא זיינען וויא דער רעגען, וואָס פאַלט אויף דעם פעלד פון רשע פונקט וויא אויפ'ן פעלד פון צדיק: דיא זעלבע ווייבערשע אויגען, וואָס האָבען אַ ווײלע פריהער בעוויינט דעם אונצייטיגען טויט פון אַ מערדער'ס קרבן, — דיא זעלבע אויגען וויינען, ווען דער מערדער שטעהט פאַר דער גערעכטיגקייט! — אָבער ווער קען אויסרעכענען דיא גרויסאַרטיגע זאַכען, וואָס ווייבערשע טרעהרען האָבען אויפגעטהאָן פיר ציוויליזאַציאָן זייט דיא וועלט עקסיסטירט?! ווער קען אויסרעכענען, וויפיעל מאָל דיא טרעהרען פון אַ מוטער, טאָכטער און שוועסטער האָבען ווייך געמאַכט דאָס הערץ פון טיראַן, אָבגעלאָשען דעם צאָרן פון באַנדיט און פערוואַנדעלט נקמה אין נחמה?!

עס איז אמת, אַז דיא טרעהרען פון חוה'ס טעכטער האָבען מעהר וויא איין מאָל אויפגעבראָכען דעם ריגעל פון תפיסה פאַר'ן שולדיגען און האָבען זאָגאַר געדעטעט דעם פערברעכער פון תליה, — אָבער דיא זעלבע טרעהרען האָבען אויך געגעבען דער וועלט אַזוי פיעל גוטהערציגע מענשען, אַזוי פיעל זיסע פּאָעטען, אַזוי

פיעל בראווע סאָלדאטען, אזוי פיעל טרייע פריינדע, און האבען אין אלע צייטען געפּרעדינט דיא פילאָזאָפיע פון רחמנות פיר גרויס און קליין!

אך דיא טהוי־פערלען, וואס טריפען פון א פּאָר אויגען פון א פרוי ווען זיא געזעגענט זיך מיט איהרע עלטערן, מיט איהר מאן, מיט איהר קינד אָדער מיט איהר ברודער! ווער פון אונז האָט שוין ניט בעקאנטשאפט געמאכט מיט דיעזע טרעהרען וואס בענייען אונזער זעלע מיט א פרישען גלאנץ?

ווען מיר לעזען יעצט פון דיא גרויסע טראגעדיעס וואס פּערטומלען ישראל׳ס געצעלט אין געוויסע טהיילען פון עסטרייך, דייטשלאנד און אין גאנץ רומעניען, ווען מיר הערען טעגליך דיא ווידערהאָלונג פון יענע אלטע פינסטערע רדיפות אויף אונזערע לאנדסלייט, ווען מיר זעהן אין אונזער פאנטאזיע יענע דראמאטישע סצענעס וויא פאמיליעס געזעגנען זיך אום צו געהן זוכען א נייע היים פון יענער זייט ים — ווען מיר זעהען דאס אלעס, דאס ערשטע בילד וואס ווארפט א שרעק אויף אונזער איינבילדונג איז דיא טרעהרען פון דער פרוי! וויא גוט דער פּאָעט האָט עס פערשטאנען ווען ער שילדערט אונזער פּעקיל צרות, אונזער —

Torture prolonged from age to age.
Infamy, Israel's long heritage;
Ghetto's plague, garb's disgrace,
Badge shame, the felons place;
Persecution, cruelty fear,
Distress and woman's tear!

דאס קען הייסען אונגעפעהר אין אידיש:
שרעקליכע רדיפות צו יעדער צייט,
ישראל׳ס אלטע ירושה איז בעקליידיגט ווערען,
געטהאָ, שאנדע, שמאך געהען זייט ביי זייט
מיט אכזריות, רשעות און פרויען־טרעהרען!

דיא גרעסטע דראמאטישע באָמבע פון פּאָעט איז היער צום סוף — דיא טרעהרען פון א פרויא — ווייל עס גיבט קיין גרעסערע טראגעדיע וויא דאן ווען זיא וויינט און ער איז הילפלאָז וויא א בייבי. ער האט גאר ניט, קיין טרעהרען אויך ניט. מענער וויינען ניט מיט דיא אויגען, זייער הערץ וויינט.

טרעהרען פון פרויען האבען שוין אויפגעטהאָן פיר דער וועלט פיעל מעהר ווי א קאנאָנען. ווער ווייסט פון וויפעל גרויסע טראגעדיעס אידען האבען זיך ארויס־געדרעהט דיא לעצטע צייט און דרעהען זיך ארויס טעגליך נור דורך דיא טרעה־רען פון אידישע טעכטער.

אין דיא טרעהרען פון א פרויא שפּיגעלט זיך אימער אב א קליינער רעגענבויגען.

דער אייביגער פאר וואָס.

ווערמהער פריינד ס. פריידוס. פאר אייער אברייזע נאך אייראָפּא זעהען דיא אויסשטעללונג אין פּאריז, ערלויבט מיר אייך צו בעמערקען אז צווישען דיא פערשיעדענע קאָנגרעסען וואס וועלען דאָרט שטאטפינדען, וועט זיך אין קאָנגרעס בעשעפטיגען מיט היפּנאטיזם. ספּירימיזם און אנדערע איבערנאטירליכע פראגעס. ווער וואָלט דאס געגלויבט אז פּאריז, דער צענטער פון עולם־הזה, געהט זיך בע־שעפטיגען מיט עולם־הבא !

יא, מיר געהען האבען א קאָנגרעסס פון פילאָזאָפען, פאָרשער און טרוימער, וועלכע זוכען אראָבצורייסען דעם פאָרהאנג פון גרויסען „פ א ר ו ו א ס". ענדע יוני וועט שטאטפינדען אין פאריז דער קאָנגרעס פון היפּנאָטיסטען, ספּיריטיסטען און פסיכיסטען, דאס הייסט א גרויסע ארמעע דענקער וועלכע בעשעפטיגען זיך מיט איבער נאטירליכע פראגעס, וועלען אונז זאָגען דייטליך וואס זייא האָבען אויסגע־פונען ווענען דעם אוראלטען רעטענעס וואס הייסט „פון יענער זייט קבר", און זייא פערשפּרעכען אונז וואהרע וואונדער ווענען מענשען, זיין זעעלע, זיין לעבען, און אויך זיין טויט וואס זיי רופען א צווייטע געבורטה.

זייט טויזענדע יאהרען האבען מענשען געזוכט איין ענטפער אויף דעם איי־ביגען פ א ר ו ו אָ ס. פארוואָס עקסיסטירט אונזער וועלט ? פארוואָס לעבען מיר ? פארוואָס דענקען מיר ? פארוואָס שטארבען מיר ? זייער פילאָזאָפישער ענטפער

איז אימער נעווען דאס זעלבע ליעדעל „ווייל אזוי פערלאנגט דיא נעזעטץ פון נאטור" אָדער ווייל „דער ארכיטעקט פון דער וועלט האָט אזוי בעשלאָסען".

ווייטער פון דיעזען ענטפער זיינען דיא פילאָזאָפען נים נעגאנגען, אָדער בעססער — העכער האבען זיי ניט נעקענט פליהען צו קענען גרייכען ביז דעם גרויססען פראגע צייכען, און דער אייביגער פ א ר ו ו א ס איז נעבליעבען אָהן איין ענטפער ביז עס האָבען זיך בעוויעזען דיא היפנאָטיסטען, ספיריטיסטען און פסיכיסטען וועלכע בעהויפטען אז זייא האבען אין האנד דעם שליסעל פון רעטענעס. זייא שווערען אז א לעבעדיגער קען זיך אונטערהאלטען מיט א טויטען פריינד, זיי פערזיכערען אז היפנאָטיזם וועט מיט דער צייט פערטרייבען אלע קראנקהייטען, און זיי דערצעהלען אונז אז דער קבר איז א צווייטע ווינעלע.

איך בין פרעמד פון היפנאָטיזם און פון ספיריטיזם. איך קען דארום קיינע נביאות זאָגען וועלכע סודות דער פאריזער קאָנגרעס וועט אויסזאגען פיר דער וועלט. נור, איין זאך מח מען צו געבען אז היפנאָטיזם איז יעצט אנערקענט אין פאריזער אקאדעמיע אלס א וויסענשאפט, און דיא גרעסטע מענער פון דער וועלט געבען צו אז היפנאָטיזם איז א גרויסער „עפעס" וואס האָט שוין בעוויעזען וואהרע וואונדער. דיעזע וואונדער זיינען פאָרלויפיג שטילע, אבער זייא וועלען אָנפאנגען אויסזאָגען אין דער הויך דיא סודות וואס זיי האבען ביז אהער געמורמעלט אונטער דיא ליפען אין לאבאָראטאָריום. דיא היפנאָטיסטען, ספיריטיסטען און אנדערע איבערנאטירליכע „איסטען" קענען אלזאָ זיין בעססערע געלעגענהייט האבען וויא אויף זייער נעכסטען קאָנגרעס אין פאריז צו ערצעהלען וואס זיי ווייסען פון מענשענ'ס זעעלע און פון איהר ווייטע רייזע אויף מאָרגען נאכ'ן טויט.

איינער פון דיא חכמי התלמוד (חגינה י"ג) האט מיט א מאל אויסגעשריען מיט א זיפץ: מענש! זוך ניט צו פערשטעהן וואס דאס עס שטעהט העכער פון דיין פערשטאנד, קלעטער ניט אויף דיא וואָלקענס צו בעגרייפען דאס וואָס אין אונבעגרייפליך — (במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור). דער קומענדער קאָנגרעס אין פאריז וועט אונז דערצעהלען אויב דיא היפנאָטיסטען האבען שוין ווירקליך אויסגעמעקט פון פילאָזאָפישען ווערטער־בוך דאס וואָרט „א ו נ ב ע ג ר י י פ ל י ך" פונקט וויא די וויסענשאפט האט אויסגעמעקט דאס וואָרט „א ו נ מ ע נ ל י ך" אָדער דיא היפנאָטיסטען האבען א זיסען טעות, און דער אייביגער „פ א ר ו ו א ס" בלייבט ווידער א גרויסער פראגע־צייכען פונקט וויא דער אייביגער „ו ו י א־א י ז ו י".

בעסטיע טייפעל, מלאך.

פריינד מאָריס ראָזענפעלד!

אמת! עס זיינען ווירקליך דאָ טראַגעדיעס אויף דער וועלט וואָס דער מענש קען זיי ניט אויסמיידען ווען ער זאָל אפילו זיין וועך ווייסט וויא פאָר־זיכטיג. אבער וואס טהוט איהר מיט דיא 98 אוננליקען צווישען 100, וואס נע־שעהן דורך דעם מענשענ׳ס נאכלעסינקייט?

היינריך היינע האָט אויסגעשריען ווען ער איז געלעגען אויף דעם קראַנ־קען בעט:

„איך בין א איד, איך בין א קריסט, איך בין טראַגעדיע און א קאָמעדיע אין איינעם. איך בין שיר השירים און איכה צוזאמען. א גריכע, א העברעער, איך פערגעטער דיא ווילדע קראפט פון א נאפאָלעאָן און איך בוק זיך פיר דיא פאַנטאַזיעס פון קאָמוניזם. איך בין א לאַטיינער און א דייטש — א בעסטיע, א טייפעל, א מלאך! דיעזער וויטץ פון אלמעכטיגען וועגט אויף מיר וויא א מיהל־שטיין. נור עס קען זיין אז דער גרויסער פערפאסער פון דער וועלט האָט געוואָלט דערמיט בעווייזען, מיר, דער קליינעם דייטשען פערפאסער, וויא אזוי מיינע שאַרפ־סטע הומאָר און וויטץ ווערען פערדונקעלט פון הומאָר פון גרויסען וועלט ארכיטעקט.“

דער גאַנצער היינע ליעגט אין דיעזע איינינע צייל׳ען: מיר זעהען דאָ היינע דעם גרעסטען לירישען דיכטער אין דער דייטשער שפראַך, דעם גרעסטען סאַטי־ריקער, אבער אויך דעם לייכטזיניגען היינע. דאס בילד וואס היינע גיבט פון זיך אין דאס בילד פון דיא גאַנצע מענשהייט וואס איז „בעסטיע טייפעל, מלאך“.

מיר לעגען אליין מיט אונזערע הענד דעם פונדאמענט פון אונזער אוננליק, ענט־וועדער דורך אונזער אונוויסענהייט אָדער דורך אונזער לייכטזין. מיר אליין זיינען פעראַנטוואָרטליך פיר יעדע טראַגעדיע וואס פּאַסירט מיט אונז, מיר זיינען שולדיג פאר וואס מיר טרעטען אריבער דיא געזעצע פון דער נאַטור, מיר זיינען שולדיג פאר וואס מיר טראמפּלען אונטער דיא פיס דעם שולחן־ערוך פון געזונדהייט, מיר

זיינען פערשטענדליך פיר יעדען זיפץ וואס מיר לאָזען ארויס און פיר יעדען טרעהר וואס בענעצט אונזער אויג.

בעסטיע־טייפעל־מלאך — אָט דאס איז דיא אורזאכע ווארום היינע האָט צר־נעמאכט זיינע אויגען אזוי יונג אין דיא גרעסטע שמערצען. דאס איז דיא אור־זאכע פון אזוי פיעל אונצייטיגע קברים, אונגליקען און ראנעדיעס וואס פערוואנד־לען אונזער וועלט אין א יאמער־טהאל. אונוויסענהייט, לייכטזין אָדער נאכלעססיג־קייט איז דיא אורזאכע פון יעדען בראָך וואָס קומט אויף מענשען דורך פייער אדער וואסער. קרימינעלע אונוויסענהייט פון איין זייט, נאכלעססינקייט פון דער אנדערן זייט פערשאפען צעהנדלינגע אונצייטינע קברים. וואס העלפט וואס דער מענש איז א מלאך אין זיינע שטרעבונגען? זאָלאנג ער איז אויך א בעסטיע, א א טייפעל און א נארר וועט דער טייפעל טראמפלען אויפ׳ן מלאך בייא יעדע געלעגענהייט.

א בלינדער מאן בעזוכט א גרויסען פאלאסט, אָבער אזוי וויא ער זעהט קיין זאך ניט, קען ער זיך ניט פאָרשטעלען וויא רייך דער פאלאסט איז דעקאָ־רירט. נאך מעהרער שטויסט זיך אב אן דיא מארמאָרנע זיילען. אין זיין בלינד־קייט וואונדערט ער זיך ווארום מען האָט געמאכט זיילען אין מיטען פאלאסט, און ער לאָזט אויס זיין גאנצען צאָרן צום ארכיטעקט פון פאלאסט. ווען זיינע אויגען זאָלען זיך פלוצלינג עפענען, וואָלט ער אבער באלד זעהן אז דיא געביידע איז פאָלקאָמען, און דיא זיילען און וועלכע ער האָט זיך געשטרויכילט ניבען גאָר צו א בעזאָנדערן גלאנץ צום פאלאסט.

דער גרויסער וועלט ארכיטעקט האט ניט געמאכט אונזער וועלט אז מיר זאָלען זיך אָבשלאָגען אן איהר און ליידען, ער האָט ניט געוואָלט או היינע זאָל ליענען צווייא יאהר אויפ׳ן בעט און צו מאכען זיינע אויגען פאר דער צייט. ער האָט ניט געוואָלט אז מענשען זאָלען זיך פערוואנדלען אין א בארג אש אין א טענעמענט הויז, ער האָט ניט געוואָלט אז עלטערען זאָלען פיהרען זייערע קינדער צו דער לויה. עס איז אונזער שולד. מיר זיינען בלינד דורך אונזער אונוויסענהייט פון געזעצע דער נאטור, מיר זיינען בלינד דורך אונזער פינסטערע נאכלעססינקייט, מיר זיינען בלינד דורך אונזער לייכטזין, און אנשטאט צו זוכען א רפואה צו אונ־זער בלינדקייט, האבען מיר טענות צו דער וועלט און צו איהר ארכיטעקט. עס איז אונזער איינענע שולד ווען מיר באגעגנען אזוי אָפט יענע קליינע אָרון׳לאך מיט טויטע בייבים וואס זייער באַעלנים לעבערט דורך אונזער ברוסט! גאָט

האָט ניט נעמאכט א בית־עולם פיר קליינע קינדער. נור אונזערע אונוויסענהייט און נאכלעסינקייט זיינען דיא צווייא טויטען־גרעבער וועלכע גראבען יענע קליינע קברים'לאך וואס צורייסען אונזער זעעלע פון רחמנות.

דער תלמוד האָט א ווערטיל הרואה שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו „ווען איטיצער פאנגט אן פלוצלונג ליירען שמערצען און צרות. זאָל ער נאכזוכען דיא אורזאכע אין זיין ארט לעבען און אין זיינע איינענע טהאטען"· זאָל ער זוכען, ער וועט אויסגעפינען אז זיין איינענער טייפעל און בעסטיע האבען איהם נעזעצט אויפ'ן בראָך־שטוהל

דיא זיפץ פון דיא היינעס איז שעהן, אבער דאָס ווערטיל פון תלמוד איז וואהר.

איבערמאכען דיא מעשי-בראשית.

פריינד דר. מאירסאָן!

עס איז אימער אננענעהם צו רעדען פון דיא ערפינדונגען וואס דיא קינפטינע דורות וועלען ארויסגעבען. ווער ווייסט וואס אונזערע אייניקלאך וועלען א מאל זעהן און הערען?

נור א קשיא אויף א מעשה! לויט דיא ערפינדונגען מיט וועלכע מיר ווערן בעקאנט יעדען טאָג, איז אלעס מעגליך· וויא באלד אז מענשען קענען יעצט פליעהען אין דער לופט וויא מלאכים פון ענגלאנד נאך פראנקרייך איבער'ן ים, וויא באלד אז מיר האבען לופט באיסיקעלס צו פאהרען אבריכטען חצות, טאיפרייטערס צו שרייבען א נט און רעדשיסטעטס צו מארקירען וויפיעל מי שברך־געלד יעדער חזן נעהמט, טאָ פאר וואס איז ניט מעגליך מיר זאָלען לעזען אמאָל אין דיא צייטונגען דיא פאָלגענדע אטווערטייזמענס? איך וועל אייך צוזאמענשטעלען זאָלכע קינפטינע אנאָנסען, צום ביישפיעל:

צו פערקויפען א גוטע לופט־באיסיקעל וואס פליהט צעהן מייל א מינוט. קאָסט בלויז 17 דאָלאר. דער אייגענטהימער וואָלט עס אייך אויסבייטען אויף א גערדאנקען־רעדזשיסטער לייטעסט סטייל. נאכצופרעגען אין אפיס פון רעדאקציאָן.

צו פערקויפען א טעלאפאטאגראף פארץ' ווענסט פאקעט. עס קען אבפאטאגראפירען א מענשען אדער א סצענע אין סעקונדע מיט דיא נאטירליכע סאלירען און שיקען דיעזעס בילד ארום דיא וועלט אין צייט פון זעקס מינוטען. קאסט בלויז 4 דאלאר. אורזאכע פון פערקויפען ווייל דאס איז דיא מתנה פון א שווינער.

צו פערקויפען א הויז אין 44286טע סטרים, אין יעדען צימער איין אייז־באקס פיר ווינטער און א שטראהלען־באקס פיר זומער. יעדען טאג קענען צוזאמען גע־פ־עסט ווערען פרישע שטאלען פון דער זונן צום באקען קאכען און זיך ווארעמען.

צו פערקויפען א זומער־וואהנונג, דרייא מינוט וויים פון ניואָרק מיט לופט־באלאן, און בלויז צוויי מינוט פון באסטאן. זיך ווענדען צו דיא „יאקימבעמבע אימפראוומענט קאמפאניע“.

צו פערדינגען רומס אויפ'ן 92טען פלאר סויטה נארטה סטריט, דער עלע־וויימאר איז בעהאלטען פון פרעמדע בעזוכער. אויסנעצייכענטע וואהנונגען פיר דיא וואס ווילען זיך בעהאלטען פון בעלי־חובות און דעטעקטיווס.

פערזענליך דיא פערזאן וואס האט צונע'גנב'עט דיא פליגלען אין האטעל וועסט 5435טע סטרים זאל וויסען אז זיא ווערט פערקלאגט ווערען פאר גרענד לארסעני ווען זיא וועט נים צוריק ברענגען דיא גניבה.

געפונען א נעדאנקען רעדזשיסטער וואס פלעגט נור מארקירען אויף דער מא־שינע דרייא נעדאנקען. וואהרשיינליך האט עס פערלארען א משכיל. ער קען צוריק קריענען זיין מציאה ווען ער וועט זיך מעלדען אין אפיס.

פערלאנגט א יונגען מאן ער זאל אויסטראגען מיניקעס יום טוב בלעטער אין סאן־פראנציסקא און דיא ארומיגע שטעדט. ער קען שלאפען יעדע נאכט אין שיקאגא אין אונזער ברענטש־אפיס. ער מוז האבען זיינע אייגענע פליגלען און זיין אייגענעם לופט באיסיקל.

מעדיצינישע דר. יאצמעד'ס בעריהמטע פיללען היילען אלע לעשייעס, זומער־שפריינקלען, פלעקען און אנדערע בויך־וויימאג. א גינער קען וויים ווערע איבער נאכט.

א פעהיגער מאן פערלאנגט א שטעלע אלס קאפּיטאן פון א לופט־שיף. ער האָט דיא בעסטע דיפּלאָמען און א מעדאל פאר זיין רייטען אויף דען וואָלקען.

בעקאנטמאכונג דיא סיטיזענס פון פּאלעסטינא וועלכע וואָהנען אין דיא פּערייניגטע שטאאטען זיינען בעאויפטראגט זיך צו מעלדען מאָרגען נאך מיטאג אין ירושלים צו העלפען פייערן מיט גרויס פּאראד דעם 25טען געבורטס־טאג פון דיא אידישע רעפּובליק. דיא לופט־שיפען וועלען אבר־ייזען אלע צוויי שטונדען דיא בענדם מיוזיק וועלען שפּיעלען כל נדרי און „ונתנה תוקף".

איך וויים דער לעזער וועט זאָגען אז דיעזע אַטווערטייזמענטס זיינען צופיעל פאנטאזטיש, אבער וואָלטען אונזערע עלטערן מיט הונדערט יאהר צוריק ניט דאס זעלבע געזאגט אויף מאנכע אדווערטייזמענטס וואס מיר לעזען היינט?

וויא באלד אז דער מענש האט אויסגעמעקט דאס וואָרט „אונמעגליך" פון ווערטער־בוך, איז שוין אלעס מעגליך.

קענט איהר בלאָפען?

ווערטהער פריינד רעדאקטאָר, הערר מ. ט. דאליצקי!

ווען איהר וואָלט מיר געלאדען בלויז צו בעגריסען דעם ערשטען נומער פון אייער זשורנאל „דיא צייט" וואָלט איך עס געטהאָן מיט פערגניגען, אָבוואָהל עס איז איבריג צו לויבען אייער פּאָעטישע פעדער פּונקט וויא עס איז איבריג צו פארבען א בלום.

אבער איהר שטעלט אייך ניט צופריעדען, פריינד, מיט א ליטעראַרישען מזל טוב אליין, מיט א איינפאכען גרוס, זאָנדערן איהר פערלאנגט גאר פון מיר עפּעס א מין הומאריסטישען ארטיקעל, א „שטיקעלע סאטירע" וויא איהר רופט עס, און דאס שטעהט מיר יעצט וויא א ביין אין האלז.

איהר מוזט מיר ענטשולדיגען וואס אנשטאט אייך צו געבען סאטירישע ארטיקלען, וועל איך בעסער רעדען מיט אייך ביזנעס וויא עס פּאסט פאר

אזעלכע צוויא ביזנעס־לייט וויא מיר זיינען (וואס לאכט איהר?), און דאס וועט אייך אפשר איינטראגען, אז איהר האט צו פיעל טאלאנט פאר אייער נייע אונ־טערנעהמונג איז ביי מיר קלער; אבער האט איהר אויך נענוג חוצפה דערצו? נאר דער ווארט „חוצפה" איז דא אביסעל צו שטארק, און לא'מיר עס פער־טייטשען אויף אמעריקאניש: ק ע נ ט א י ה ר בלאפען?

יא פריינד, דער טאלענט וויא מעכטיג ער איז, איז דיא שוואכסטע בריאה אין אמעריקא. אונד דער „בלאף" איז א נעזונטער יונגאטש שטארק וויא א ריעז. וועה צו דעם רעדאקטאר וואס קען ניט בלאפען, ווען מען וויל אין נויארק ארויס־געבען א צייטונג דארף מען ארויסגעבען אוננעפעהר אזא מין צירקולאר:

„איך דער וועלט־בעריהמטער פערפאסער פון אלע פערפאסערס און גרעס־פא.ט פון הודו ביז כוש, מאך בעקאנט פאר כל ישראל פון ארבע מיתות בית־דין אז איך נעה ארויסנעבען א זשורנאל פון אלע שבע חכמות אויסגעפיללט פון מיר אליין, א חוץ מיך וועט אויך מיטארבייטען דער פאעט ק ר א ט צ מ י ך מיט א ליעד „עס שנייהט אין אפריקא". דער בעריהמטער פילאזאף ה א צ מ י ך האט נענעבען א בריליאנטענעם ארטיקעל מיט'ן נאמען „מילכינע לאקשען און דיא מענשליכע זעעלע" און דער מלך מלכי המלכים פון אלע זשארגאנישע פילאלאגען הדרניאל בן ממטרון, האט בעוויזען אז מען בעדארף ספעלען. דאס ווארט „קוממיות" מיט א טוויארדי זנאק. ועל כלם, דער דאקטאר ד א ס מ י ך וועט געבען אין מיין בלאט היימישע רפואות פאר היהנער־אויגען, העהנער־אויגען, משיקען־אוינען, בראדאוועס און גלאט מערידען. ווארט דאס איז נאך ניט אלעס; דער הויכנעשעצטער אפאטהעקער פון „גיד הנשה פעראיין" האט פאר אונז נעמאכט שפעציעל יאבעבא טראפענס, ארויס צו נעהמען טינט פלעקען פון א בולווע קונעל און פלעקען פון דער משפחה. יעדער סובסקרייבער פון מיין בלאט וועט בעקומען אזא פלעשעלע אלס פרעמיום, צוזאמען מיט א פעקעלע יצר הרע קרייטעכער פאר אלטע לייט און חן־גריבעלעך פאר יונגע מיידלעך א. ז. וו. א. ז. וו.

יא מיין פריינד. אבי מען קען בלאפען, נעהט עס אלעס וויא נעשמירט און מען דארף דיא קונסט אויף כפרות. איהר זייט אבער קיין ברעקעל בלאפער, און דערפאר האב איך אביסעל מורא פאר אייער צוקונפט. אבער „ניע באיוס" וויא מען זאגט בייא אונז אין בערלין, מיר האבען נאך אין אמעריקא נענוג אידישע ערעלע דענקער און עהרליכע לעזער, וואס וועלען וויסען וויא צו שעטצען דיא עהרליכע אונטערנעהמונג פון א גרויסען העברעאישען משורר, וואס זיין נאמען

איז אריבערגעשוואומען אהער אָהן א שיף, א לאנגע צייט איידער דער פּאָעט אליין האט בעטרעטען דעם שטויב פון דור־הפלגה־טעמפּעל קעסטעל גארד ן!

פערלירט קיין מוטה, פריינד און אייער „צייט“ זאָל אייך ברענגען גוטע צייטען, וויא עס ווינשט אייך אייער אמת׳ער פריינד ג. זעליקאָוויץ. 1)

נױאָרק, הושענא רבה תרנ״ח.

מעג מען בערויבען אַ גוסס?

איהר בייזערט זיך אביסעל צופיעל אין אייער העברעאישען בריעף. איהר זאָגט אז מיין לעצטער ארטיקעל שמעקט מיט היפּאקריט דערפאר וואס איך האָב זיך אויסגעדריקט אז מען דארף ניט לאכען פון תחית המתים. איהר וואגט אייך זאָגאר צו בעהויפּטען, דאס וואס איהר ווייסט ניט, אז איך האב מיין ארטיקעל געשריעבען נור אום צו געפעלען דעם המון, אבער אין אמת׳ן גלויב איך עס אליין אויך ניט. איהר בעט מיר ענדליך לאָגישע ארגומענטען.

גוט, אָט זיינען מיינע ארגומענטען.

ווען איינער פערליערט פּלוצלינג זיין איינענטהום, און דער וואָלקען פון דלות פערפינסטערט זיין געצעלט, דאן קומט דער מענש און טרייסט דעם אונגליקליכען אז דער ראָד פון גליק קען זיך צוריק איבערקעהרען אויף זיין זייט. „ניש־קשה ברודער — זאגט מען צו איהם — דיא שטראהלען פון הצלחה קענען נאך צוריק שיינען אויף דיר אונד דוא ווערסט דערצעהלען אין פריידען דיינע יעצטיגע ליידען.“

ווען איינער פערליערט פּלוצלינג זיין שעהנעם נאמען דורך איין אונגליקליכע סיבה אָדער דורך א טרויערינגען טעות, דאן טרייסט איהם דער מענש אז דיא צייט וועט מיט דער צייט אָבווישען דעם פלעק פון זיין עהרע, „ניש־קשה

---

1) אבער מיין ברכה האט ניט געהאלפען, דיא „צייט“ האט נור געלעבט א יאהר.

ברודער — זאָגט מען צו איהם — דיין נאָמען וועט נאָך צוריק נעפינען דעם ערשטען גלאַנץ."

ווען איינער פערליערט זיין נאָהענטסטען קרוב, ווען ער דארף זיך נים־דאָ־נעדאכט געזעגנען מים א קינד אָדער מיט א מוטער וואס לינט מיט דיא פיס צום טהיר, דאן קומט רעליגיאָן און טרייסט דעם אָבל אז אויף דיעזע וועלט מאכט מען נור א קורצען שפּאַציר־גאַנג, און דער קבר איז א צווייטע ווינעלע, „ניש־קשה פריינד — זאגט צו איהם רעליגיאָן — דיין טהייערער פריינד וועלכער האט דיר ערשט געזאגט „גוט־נאכט" איז נור נעוועזן א קערינדיל צווישען צוויא אייביגקייטען, א סענדוויטש צווישען ווינעלע און קבר, דער טהרה־ברעט האָט זאָלכע סודות וואס דיא גרעסטע פילאָזאָפיע קען נים ערקלעהרען, און דער בית־עולם ווינקט צו א ליכטינען איבער־מאָרגען פון יענער זיים קבר.

דיא זעלבע זיסע האָפנונג פון אויף מאָרגען נאָכ'ן טויט טורטעלט אויך רע־ליגיאָן אין דעם אויער פון דעם גוסס, וועלכער ליענט אויפ'ן שטערבע־בעט. „ניש־קשה פריינד — זאגט צו איהם רעליגיאָן — אמת אז דיין קערפּער נעהט ווערן א טהייל פון דער ערד וואס האָט דיר געשפּייזט, אמת אז דער טויט מאכט יעצט צו דיינע אויגען. אבער ניש־קשה אויך דיא בלומען שטארבען, און דאך האבען זייא זייער פריהלינג ווען זייא ערוואכען ווידער מיט א שמייכעל! ווארום זאָל דער מענש נים האבען זיין צווייטען פריהלינג?

קען דען געבען א שעהנערע טרייסט פאר'ן פערוויינטען אָבל און א שעה־נערע מוזיק אין אויער פון גוסס וויא דיעזער ניט־קשה פון רעליגיאָן וואס ווייזט אונז איין אייביגען אפּריל נאָך אונזער יאָמערליכען דעצעמבער? האָט דיא פילאָ־זאָפיע ווען־עס־איז אומגעשטירצט דיעזען סיזען ניש־קשה פון רעליגיאָן? ניין! אלעס וואס דיא פילאָזאָפען האבען ביז יעצט אויפגעטהאָן איז דאך נור דאס וואס זייא קענען זאגען „איך ווייס נים!" אזוי נאַר! !! און וואס ווייסט איהר העז יא? מישטיינס געזאגט וואס דער מענש קען שוין ערקלערען מיט זיין בענרענצטען שכל זאכען וואס שטעהען העכער פאר זיין שכל! .ור אננענומען אפילו אז דיא פילאָזאָפיע האט א טויזענדסטען חלק רעכט עפּעס צו צווייפלען וועגען דיעזע גרויסע רעטענעסען, איז נאך אונז אלץ פיעל ליעבער דער פריינדליכער „ניש־קשה" פון רעליגיאָן וויא דער פיינדליכער „איך ווייס נים" פון פילאָזאָפיע. רעליגיאָן דער־צעהלט אונז אז אונטערן מציבה שטעהט א רעגען־בויגען, און פילאָזאָפיע שרעקט אונז אז מיר האבען נים מעהר צוקונפט פאר א טויטע קאסטן!

אָה ניך, עס גיבט קיין גרעסערעס פערברעכען וויא צו בערויבען פון נוסס און פון אבל דעם זיסען ניש-קשה פון רעליגיאָן. עס גיבט קיין ענטשולדיגונג פיר א פילאָזאָף צו פערלעשען דעם לעצטען שטראהל וואס מאכט אונז ליכטיג דאָ אויף אונזער פינסטערען יאָמערטהאל וואס מיר רופען וועלט.

דאס בלימעלע אויפ'ן פעלד מורמעלט א פיעל שעהנערע פילאָזאָפיע וויא דיא חלומות פון אלע דיא וואס זאגען „איך וויים נים" — דערצעהלט אונז דער מדרש שיר־השירים אויפ'ן פסוק „אני חבצלת השרון". הערט וואס דיא ראָזע זאָגט: „אמרה החבצלת, כשם שאני מתה בחורף ונשמתי חוזרת בי באביב כך י ח י ו מ ת י ך נ ב ל ת י י ק ו מ ו ן, כשושנה האומרת שירה אחרי קומה מירכתי בור, שנאמר: מ כ נ ף ה א ר ץ ז מ י ר ו ת ש מ ע נ ו דאס הייסט אין אידישע איבערזעצונג: דיא ראָזע זאָגט: „פונקט וויא איך גיב דעם לעצטען זיפץ ווינטער און וויא עס קומט דער פריהלינג קריעג איך צוריק מיין לעבען, דאס זעלבע, מענש, דארפסטו אויך נים פערליערען דיין האָפפנונג וועלכע זינגט א וואונדער־בארע מעלאָדיע אין פינסטערען בוזים פון דער ערד".

איהר מענט זיין אויפגעקלערט וויא פיעל איהר ווילט, האָכגעשעצטער משכיל איהר מענט זאָגאר לייקענען אין אייער אייגענעם „איך" אויב דאס מאכט אייך פערגניגען — איהר האָט אבער קיין רעכט צו פערדיגען נאך מעהר פערצווייפלונג פיר דיא וואס ווייגען, דען עס איז נים שעהן ארויס צו שטעקען איין אפיקורסישע צונג אויפ'ן קבר וואו עס שלאָפען אונזערע טויטע פריינדע.

קענט איהר אייערע מחותנים?

צום משכיל .N. N וועלכע שיםפפט אויף אמעריקא.

ליעבער פריינד אייער ליעד „א קלאָג צו קאָלומבוסן" איז דורכאויס פאלש.

מען האָט אונז נעצעהלט, מיר וויסען יעצט אז אונזער גרויסע רעפובליק האָט 77 מיליאָן מענשען, און מיר שטאָלצירען מיט רעכט וואס מיר בעלאנגען צו דיא אמעריקאנער נאציאָן וואס איז דיא גרעסטע ציוויליזירטע נאציאָן פון דער וועלט.

אָבער קענט איהר דעם אמעריקאנער, ר׳ קרוב? קוקט איהר אויף אונזערע מחותנים דורך א פערגרעסערונג־גלאָז אדער דורך א פערק׳לענערונג־גלאז? זיינט מוחל און קוקט א וויילע אן דעם אמעריקאנער נאָר אָה. בריהלען, איהר קענט איהם קיין מאל ניט אזוי גוט זעהן וויא יעצט ווען דאס פאָלק נעהט נעבען דעם גרויסען אורטהייל אויב מען זאָל ענדערן דיא מאשינערי פון אונזער רעגיערונג.

דער אמעריקאנער האָט ניעמאלס קיין צייט ניט, זיין איינציגער געדאנק איז וויא אזוי ער זאָל רייך ווערען. ער וויל אלעס, ער וואנט אלעס און טהוט אלעס אבי צו דערגרייכען זיין צוועק. דער אמעריקאנער גלויבט אויך אז דיא שעהנסטע צווייא ווערטער פון זיין שפראך זיינען „מאָני״ און „ביזנעס!״

דאס איז מייסטענס דער איינדרוק וואס דער אמעריקאנער מאכט אויף אויסלענדער, און בעזאָנדערס אויף אונז אידען. דיעזער איינדרוק איז אויך אמת, דען כמעט בייא יעדען אמעריקאנער ארבייטען זיינע געדאנקען וויא זיין פעק־טאָרי. דער אמעריקאנער האט אזוי ווייניג געדולד צו ווארטען אז ער וויל בעסער פאהרען מיט דער באהן 50 מייל א שטונדע, און ער וויל אליין אָנטרייבען זיין באָני כדי ער זאָל קענען גיכער אָנקומען. דער אמעריקאנער בענקט ניט נאך א מיליאָן דאָלאר, נור נאך מיליאָנען דאָלארס, און ער בעוואונדערט אם מייסטענס דעם יעניגען וועלכער האָט הצלחה אין זיינע ביזנעס, עס בלייבט זיך גלייך פון וואנען דיעזע הצלחה קומט. ווען עס קומט זיין צייט צו שטארבען, ענטלויפט ער פון דער וועלט פונקט וויא ער וואָלט ערהאלטען א טעלעגראמע פון הימעל „טו קאם עט וואָנס פאָר ביזנעס״ ער חאפט און אנטלויפט פון דער וועלט פונקט וויא ער פלעגט חאפען דיא קאר, דיא טריין אָדער זיין בייסיקל.

אמת, דער יענקי איז ווירקליך דער טהעטיגסטער מענש וואס מען קען זיך פאָרשטעלען, עס איז אָבער פאלש אז ער ארבייט איבער זיינע כחות, אז ער וויל ניט וויסען פון עולם־הזה און האָט קיין אנדער גאָט וויא דעם אלמעכטיגען דאָלאר. דיא יעניגע פון אונזערע לאנד׳ס לייט וועלכע בעהויפטען עס, קענען ניט דעם אמת׳ן אמעריקאנער וועלכער איז דער קלוגסטער מענש פון נאציאָנען. דער אמעריקאנער האָט צייט צו טהאָן גוטעס, ער האָט צייט צו געבען און אנצוגעהע־מען איינלאדונגען, ער האָט צייט צו זיטצען דרייא שטונדען אין טהעאטער און פערברענגען יעדען יאהר דריי מאָנאט אין איירָאפא. ער האָט צייט זיך צו שפיע־לען מיט זיין בייבי, צו לעזען א בוך, צו הערען א רעדע און צו קויפען יעדען טאָג פינף „עקסטראס״.

דיא אמת'ע גרויסקייט פון אמעריקאנער ווייזט זיך ארויס אין צייט פון דיא וואהלען (עלעקשען). זעהט נור וויא פערקאָכטביידע פארטהייען זיינען יעצט: רעפובליקאנער דונערן געגען דעמאָקראטען, און דעמאָקראטען שטורמען דיא רע־פובליקאנער, דיא פריעדליכע מלחמה פערטויבט דיא לופט וואָכען לאנג, און ביידע פארטהייען מאכען זיך איינע דיא אנדערע דיא שענדליכסטע בלבולים אָבי צו זיעגען. עס קומט דער טאָג פון דיא וואהלען, דיא מיללי‌אָנען בירגער געהען מיט גרעסטען ערנסט צום שטים־קאסטען, און מיר האבען א נייעם פרעזידענט, נייע נאָווערנאָרס, נייע קאָנגרעסלייט, און דיא גאנצע מאשינערי פון אונזער רעגירונג ווערט איבערגעמאכט! אויף מאָרגען רייכען זיך ביידע פארטהייען דיא האנד און שליעסען פריעדען: דער זיעגער זאָגט „איי טאָלד יו סאָ“ און דער בעזיעגטער פאנגט אָן האָפען אז ער וועט זיין דער זיעגער מיט 4 יאָהר שפּעטער.

דיעזע פריעדליכע מלחמה ביים שטים־קאסטען איז דיא זעעלע פון אונזער גרויסע רעפובליק, איהר גרויסקייט, הצלחה און גלאנץ!

פאַרעווע טרייסטער.

מאדאם ב. ם.

שיקאגאָ: — דיא יעניגע וועלכע טרייסטען איין אונגליקליכען מיט „עס האָט נאָך געקענט ערגער זיין“ טרייסטען ווירקליך קיינעם ניט. דיעזע זאָרטען טרייסטערס זיינען דיא לאנגווייליגסטע מענשען פון דער וועלט. זיי גיסען בוימיל אויף אייערע צרות דערמיט וואס זייא בעווייזען אייך אז אייערע צרות האבען געקענט נאָך ערגער זיין, און בכן דארפט איהר זיין פאָלקאָממען צופריעדען מיט אייער לאגע.

— שטעלט אייך פאָר אז איהר זיינט פּלוצלינג בלינד געוואָרען — זאָגען דיעזע טרייסטערס — לאָז זיך אייך אָבדוכטען אז אייער בייבי האָט בעדארפט חלילה דורכפאלען דורכ'ן פענסטער פון 4טען עטאזש און עס איז נצול געוואָרען דורך א נס, נעהמט אייך אריין אין אייער איינבילדונג אז דאָקטאָרען האבען

אָבגעזאָגט אייער לעבען, און איהר האָט נאָך בלויז איין חודש צו זעהן דיא זון.

נו בכן איז וואס, ווערטהע טרייסטערס? דעריבער דארף מען זיך גליקליך שעטצען ווען מען האָט קיין רענט צו צאהלען אדער ווען דיא ווייב מוז געהן אין צוריסענע שיך? וויא קען מען טרייסטען דעם יענינגען וועמען עס איז זעהר שלעכט דערמיט וואס האט איהם געקענט זיין נאָך ערגער?

דיא וואהרהייט איז: דער מענש איז א גרויסער העלד אויסצוהאלטען דיא צרות וואס יענער האט! מיר זיינען דארום אימער דאָ מיט א „ניש־קשה״ וואס איז האלב טרייסט און האלב עצה צו דיא יענינגע וואס ליידען.

— ניש־קשה, עס איז נאָך גאָר נים אזוי שלעכט וויא איהר מיינט, און איהר דארפט אייך גליקליך שעטצען וואס פיעלע אונגליקליכע זיינען אייך מקנא.

ווען מיר זעהן א מאַן מיט א גרויסע פאמיליע און זעהר קליינע געהאלט צום לעבען, קענען מיר נים פערשטעהן ווארום ער בעקלאָגט זיך. מיר רעכענען באַלד אויס וויא אזוי דיא פאמיליע קען נאָך אלעמען נים ליידען קיין הונגער, און מיר וואונדערן זיך ווארום דיא פאמיליע איז טרויעריג. עס איז גאנץ איינפאך: מיר פיהלען נים דיא צרות פון יענעם, און דארום קענען מיר נים הערען וויא יענער זיפצט!

מיר פיהלען נים אונזער שכנ'ס שמערץ — אָט דאס איז דער אמת'ער סוד פון אונזער יאלעווע טרייסט צו דיא יענינגע וואס ליידען. נור, ווען מיר קענען נים אָדער ווילען נים העלפען דעם „אי״ פון אונזער חבר, דארפען מיר וועניגסטענס אויסמיידען איהם צו ערקלעהרען אז ער דארף זיך גליקליך שעטצען וואס ער איז נים בלינד, טויב אָדער א חלוקה־נעהמער אין ירושלים. מיט זאלכע עצות אדער דברי תנחומין ווייזען מיר נור ארויס אז זייער זיפץ גרייכט נים ביז אונזער הערץ פונקט וויא זייער עלענד גרייכט נים ביז אונזער פאקעט.

נאטירליך עס זיינען דא גרויסע קלאָגען וואס ווערען פערארזאכט דורך טויט אָדער משוגעת, ווען נור איינינע ווערטער פון טרייסט האבען דיא קראפט ארויפצוגיסען עטוואס בוימיל אויף דיא וואונדען פון דעם וואס ליידעט. עס זיינען אויך דא גרויסע שמערצען וועלכע נעהמען אין גאנצען אוועק דיא שפראך פון טרייסטער.

מטרקווירדינג! דער מענש וועלכער וויל ניט מיטפיהלען די שמערצען פון זיין חבר זאָלאנג זיין דופק קלאפט, דער זעלבער מענש ווערט צובראָכען אויף שטיקער ווען ער קוקט אָן פנים־אל־פנים אַ גרויסע טראַגעדיע פון טויט! עס פאַננט אָן אויף אונז צו ציטערן דיא הויט ווייל מיר הויבען אָן טראַכטען: ווער ווייסט וויא אונזער טויט וועט געשעהן? „קיין מענש ווייסט וואו זיין קבר וועט זיין" זאָגט אונז דיא ביבעל (ולא ידע איש את קבורתו).

וואס פאר אַ טהייערער גן־עדן אונזער וועלט וואָלט געוועזן ווען דער מענש זאָל מיטפיהלען מיט זיין חבר ווען ער לעבט פונקט וויא ער טרויערט אויף זיין אונצייטיגען קבר.

דיא אידישע פּאָליטישע קלובס.

נענאָסע ל. מ—ר!

רעפּובליקאַנער! דעמאָקראטען! זייא ליגען מיר ביידע ניט אפילו אין דיא לינקע פּיאַטע — האט איהר אויסגעשריען אויף אַ מיטינג.

דיזע ווערטער הערט מען שוין בעצייטענס פון מאנכע איבערגעשפּיצטע פּאַטריאָטען וועלכע זאגען אז זייא זיינען „סיק פון דיא גאנצע ביזנעס" און זייא דערצעהלען יעדען אז זייא וועלען ניט וואוטען פיר קיינעם! ווען מען פרעגט זייא „פּאַרוואָס" ענטפערן זיי אז זייא ווילען ניט אונטערשטיצען אַ פּארטי וואס איז אין דיא הענד פון באָסעס. ווען איהר ציהט זיי נאך אביסעל פאר'ן צונג, פערזיכערען זיי אייך אז פונקט וויא זיי ווילען ניט אויפשטעלען דיא זילבערנע קאלב וואס קען פערראוננליקען דאס לאנד, דאס זעלבע ווילען זייא ניט אונטערשטיצען טראָסטס, א. ז. וו.

צווישען דיא פערשיעדענע קלאסען מענשען וועלכע שאדען דאס לאנד וואס גיבט זייא פרייהייט און גלייכהייט, זיינען דיא געפעהרליכסטע דיא יעניגע, וועלכע ווילען ניט געבען זייער וואוט. ווען איין אמעריקאנער מיליאָנער חאפּט זיך אויף

פון העלער הויט איין אריסטאָקראט, און נעזעגענט זיך מיט זיין לאנד אום צו ווערען א סיטיזען פון פאריז אדער לאָנדאָן, איז ער ניט אזוי פיעל צו טאדלען וויא דעריעניגער וועלכער בלייבט אין לאנד, נעניסט איהר פרייהייט, און וויל ניט מיטהעלפען דיא נאציאָן אין איהר קאמפף פיר איהר עקזיסטענץ. דער מיליאָנער האט זיך אוועקגערוקט פון יענער זייט ים, און מיר הערען פון איהם ניט. ברוך שפטרני! אבער דיא וועלכע בלייבען היער, דיא וועלכע ווערען בעשיצט אונטער דיא מעכטיגע פליגלען פון אונזער רעפובליק — מיט וואס פיר א רעכט רוקען זיי זיך ארויס דורך א הינטער טהיר און זאָגען: „שלאָגט אייך אליין קאָפּ אן וואנד!“ זיי לעבען דאך אונטער רעפובליקאנישע אינסטיטוציאָנען פון וועלכע זייא קריגען דעם בענעפיט, זיי לעבען גליקליך און בילדען קינדער אויף קהל'שע הוצאות! מיט וואס פאר א רעכט מעגען זיי זאָגען: איך וויל ניט ביישטייערן מיין ציגעל צום פונדאמענט פון דיא גרויסע רעפובליק, מיין היים?

דיא וואהרהייט איז, אז דער שטים־קאסטען וואו איהר ווארפט אריין אייער וואוט איז קיין מאל ניט געוועזן אזוי מעכטיג און בעשיצט וויא היינט. עס איז דיא שעהנסטע זאך וואס מיר האבען אין לאנד, ווייל דער וואוט מאכט פון יעדען אמעריקאנער א רעגירער! דער באללאט־באקס איז דער טהראָן פון יעדען אמעריקאנער בירגער! אויב דער וואוט ווערט געגעבען פאר דעם ריכטיגען גוטען קאנדידאט אָדער ניט, אבי מען פרעגט אייך ווען מען זאָל איבערגעבען דיא לייצעס פון אונזער רעגירונג דיא נעכסטע 4 יאהר. דאס אליין, דיא זעלע פון אונזער גרויסע רעפובליק, איז דיא גרעסטע און בעסטע אינסטיטושאָן וואס מיר האבען פון דער זייט ים, און דער אמת'ער פאט־ריאָט איז ניט דער וועלכער זאָגט „איך וועל ניט וואוטען“ נור דעריעניגער וועלכער גיבט זיין וואוט פיר דאס וואס ער גלויבט אָדער פאר דיא פערזאָן וואס ער רעכענט בעסער פון דיא אנדערע. איהר זיינט נענען פאָליטישע באָסעס — איהר קענט זייא נור פערטרייבען ווען איהר נעהמט אייער אנטהייל אין עלעקשען אבער איהר וועט זיי ניט אבשוואכען אפילו אויף א האאר ווען איהר וועט זיטצען אין דער היים און מורמלען אונטער אייערע ציינער „אויף מיין דאגה“!

ווען מיר באגעגענען זאָלכע „אויף־מיין־דאגה“ פאטריאָטען צווישען אמערי־קאנער, איז אזא פערברעכען נענוג גרויס, דען עס קען זיין אז דיעזער „פאטריאָט“ וועלכער וויל זיין וואוט צו קיינעם ניט געבען, שטאמט אליין ארויס פון א יידען וואס האט א מאָל געגעבען זיין לעבען אויפ'ן שלאכט־פעלד אום זיינע קינדער

זאָלען קענען וואוטען. אבער נאך גרעסער איז דאס פערברעכען ווען זאָלכע „אויף טייךדראנה" פאטריאָטען געפינען זיך צווישען אונזערע ברידער וועלכע האבען אזוי פיעל געטרונקען דעם גלות־בעכער אין דיא אלטע וועלט, וועלכע האבען געמתם אימער קוסען דיא טיראנישע רוט וואס שמייסט זיי, און זינגען„הנותן תשועה מלכים" פיר יעדען זעלבס־געקרוינטען באנדיט וועלכער טראמפעלט אויף אונז! ווען מיר האבען ענדליך דערלעבט צו קומען אין א לאנד וואו מען פרעגט אונז וועמען מען זאָל שטעלען אן דער שפיטצע פון דער רעגירונג, דארפען מיר געבען אונזער מיינונג דורכ'ן באלאט־באקס מיט פרייד, מיט ליעבע און שטאָלץ.

עס איז אויך לעכערליך צו בעהויפטען וויא אונזערע דייטשע ברידער מיי־נען, אז דיא רוסישע אידען מאכען זיך שעדליך דערמיט וואס זייא האבען בעזונ־דערע היברו פאָליטישע קלובס, רעפובליקאנישע אָדער דעמאָקראטישע, אנשטאט צו געהן מי..'ן שטראָם. אָה ניין, זאָגאר ווען ציון'ס אלטע פאָהן האט געפלאטערט אויפ'ן בארג לבנון, אויך דאן איז געוועזן אונזער שטאָלץ דיא פערשיעדענע קלובס.

זאָלען אונזערע ברידער מאכען פאָליטישע קלובס וויפיעל זיי ווילען, און זאָל יעדער איד מיט זיין וואוט וויזען, אז ער איז איינער פון דיא ארכיטעקטען פון דיא גרעסטע רעפובליק דער וועלט.

פילאָזאָפיע פון אלטען פלאקען.

כבוד ידידי פ. ווערניק, נויארק.

— וויא קומט עס — פרעגט איהר — וואס פון 15טען יולי ביז 15טען אגוסט האבען מיר אין נויארק אליין זאָפיעל וועלכע באנעהען זעלבסטמאָרד, און צווישען זייא געפינען זיך זעלטען איין אלטער מאן?

דער תרץ איז: דיא אלטע בעקאנטשאפט.

„איך וואָלט נים געוואָלט שטעהן דערבייא און צוזעהן וויא מען רייסט

ארויס פון דער ערד א פלאָקען מיט וועלכען איך בין בעקאנט געווען זייט א לאַנגע צייט.״

דיעזע ווערטער פון א גרויסען פראנצויזישען פילאָזאָף גיבען אונז א מערק־ווירדיגעס בילד וועגען דיא קראפט פון אונזער געוואָהנהייט צום לעבען! דאכט זיך לויט אונזער שכל דארף דער אלטער מאן האבען וועניגער געדולד צו ליידען, דען ווען ער וואַרפט זיין בליק אויף דיא עטליכע יאָהר וואס ער האט שוין אָב־געלעבט, ווען ער זאָל ערנסט בעטראכטען זיין פעקיל צרות, טרויער, זיפצען, טרעהרען און פאלשע פרייד וואס האבען איהם ארומגערינגעלט געסטערן, דארף ער האבען גאנץ וועניג בטחון אין מאָרגען. זעהט ער דען נים אז דיא פער־שוואונדענע פערגניגען פון געסטערן האבען איהם נים פערשאפט דעם אמת'ן גליק? דאך זעהען מיר ביי יעדער געלעגענהייט אז דער אלטער וויל זיך וויינינער שיידען פון דער וועלט וויא דער יונגער. דיא אלטע בעקאנטשאפט מיט דער וועלט מאכט זיס דעם אלטענס צרות. וואס עלטער מיר ווערען, וואס מעהר יאהרען עס פליהען אריבער אונז, וואס מעהר בית־עולם בלעטלאך מיר קריגען אין דיא האאר פון קאָפּ, ווערען מיר אלץ מעהר און מעהר צוגעוואָהנט מיט דער וועלט. דער אַלטער מאן ליעבט דאס לעבען מעהר פארן יונגען, נים דעריבער ווייל דאס לעבען גיבט איהם מעהר פערגניגען, נור איינפאך ווייל עס איז שוין א לענגערע צייט זייט ער איז בעקאנט מיט דער וועלט. דער ערד־קוגעל איז פאר איהם איין אלטער פריינד, און עס איז איהם זעהר שווער זיך צו שיידען פון זיין אלטען פריינד פונקט וויא עס איז שווער דעם פראנצויזישען פילאָזאָף צו זעהן וויא מען רייסט ארויס פון דער ערד זיין אלט־בעקאנטען פלאָקען.

דיא קראפט פון געוואָהנהייט! וויא מערקווירדיג זיא ווירקט אויף אונז אין אלע ווינקעלאך פון לעבען. דיא כינעזישע געשיכטע רערצעהלט אונז: ן דער פרומער קייזער טשין־וואנג איז ארויף אויפ'ן טהראָן פון כינא, האט ער געמאכט א מאניפעסט מען זאל ארויסלאָזען פון געפענגנים אלע פאָליטישע געפאנגענע וועלכע דער פאָריגער קייזער האט איינגעשפארט. צווישען דיא בעפרייטע וואס זיינען געקומען בעדאנקען דעם נייען קייזער, האט זיך געפונען איין אלטער מאן מיט זילבער־ווייסע האָאר. ער איז געפאלען זיין בעפרייער צו דיא פיס און האָט אויסגעשריען:

— גרויסער פאטער פון כינא! איך אונגליקליכער האב שוין דורכגעמאכט 85 ווינטערס. איך בין אלט געווען 22 יאהר ווען מען האט מי פרייהייט פו

מיר בערויבט אומזיסט. מעהר וויא 50 יאהר האב איך אבגעלעבט אין דער פינסטער גאנץ אליין. איך האב אפילו ניט געזעהן דיעזע גאנצע צייט וויא די זון געהט אויף און אונטער, אבער איך האב זיך ענדליך אזוי צוגעוואָהנט צו מיין פער־שווארצטען לעבען, אז דיא שטראהלען פון דער זון לאנגווייליגען מיר יעצט ביז צום טויט. איך בין אזוי עלענד אין דיעזע ליכטיגע וועלט! קיינער געדענקט מיר ניט. איך בעט דיר, אלזאָ גרויסער טשינג־וואנג, עפען מיר צוריק דיא טהיר פון מיין אלטבעקאנטע געפענגניס, איך וויל גליקליך פערברענגען מיינע לעצטע טעג אין דעם זעלבען פלאַטץ וואו איך האב אבגעחושך׳ט מיינע יונגע יאהרען.

דער אלטער מאן וויסט גאנץ גוט אז דיא וועלט האָט איהם קיין גליק פערשאפט, דיא תענוגים פון עולם־הזה פערטרויען איהם אויך א סוד און אויער אז דאס זעלבע ביסעל פערגניגען וואס זיי האבען איהם פערשאפט ביז יעצט, וועט אין דער צוקונפט פיטל שוואכער ווערען, דאָך ליעבט ער דיא וועלט מיט יעדען טאָג מעהר, ווייל וואס מעהר דער מלאך־המות זייפט אן זיין קאָפּ, ווערט אלץ זיין ליעבע שטארקער צו דער וועלט, צו איהרע פראָדוקטען, ליבע, שאטען, בלומען און דערגער!

עס איז זעהר נאטירליך, ווייל דיא אלטע בעקאנטשאפט וואס האלט זייא צו פעסט צום לעבען ווייזט זיי ביז אויפ׳ן שוועל פון קבר א וועלט מיט גאָלדענע חלומות, און וואס מעהר זיי ווערען עלטער, שוועבען זייא אלץ מעהר דורך ראָזע וואָלקענס אויף דיא גרינע אינזלען פון אייביגע יוגענד.

ווען עס זינגט זיך אליין.

פראָפ. ה. רוסאטא, נויאָרק.

איך האב ערהאלטען אייער ארטהאָדאָקסישען „כל־נדרי" דער מעלאָדישער זיפץ פון אונזער היסטאָריע.

כל־נדרי! וואס פיר א גרויסארטיגער קאפיטעל פילאָזאָפיע עס איז אָנגע־שריעבען, ניט אין דיא ווערטער, נור אין דיא טעננער פון דיעזען מוזיקאלישען

סרעבין, מיט וועלכען מיר בעגריסען ערב יום כפור דעם גרויסען טאָג פון פערגע־
סען און פערגעבען!

ווען אונזער זעעלע איז פערוואָלקענט און אונזער הערץ טריפט מיט בלוט,
ווען פערצווייפלונג גרייפט אונז אָן, און דער אונגליק קוקט אונז חלילה אָן אין
פנים — דאן פאנגען מיר אן זעהר אָפט זינגען בעקאנטע טעננער וואס צוגיסען
זיך אויף אונזער זעעלע. מיר זינגען ניט, נור ע ס ז י ך בייא אונז! מיר זוכען
אלס טרייסטער איין אלטען טאָן פון אונזערע סקארבאָווע נגונים, און ער דער־
צעהלט אונז דאס וואס ווערטער קענען נים ארויסגעבען. אבער דער שעהנסטע
פון דיעזע סקארבאָווע נגונים איז אָהן א צווייפעל אונזער „כל־נדרי“ וואס דער־
צעהלט אונז אזוי איינפאך דעם אידען'ס קאמפף צווישען דיא פעלקער, זיין ליעבע
צו זיין נאציאָן, זיין בליק צום הימעל, זיין העלדענטהאט, זיינע שטראהלען, זיינע
וואָלקענס, זיין פאל, זיין האָפנונג און זיין זיעג!

לאָמיר זעהן וואס דערצעהלט אונז דיעזע אידישע מעלאָדיע פון אונזער אלטען
כל־נדרי. מיר זאָגען פון אונזער אלטען כל־נדרי, ווייל מיר מיינען יעצט דיא זאָגענאנטע
היינט מאָדישע „אררענזשירטע“ כל־נדרי'ס וואס ענטהאלטען מעהר פרעמדע פלאנ־
צונגען וויא היימישע נור אייער אלטען אידישע כל־נדרי וויא איהר האט עס אומגעשריי־
בען אין נאָטען. וואס ערצעהלט אונז דיזער כל־נדרי וואס מאכט אזא שטורם אין אונזער
זעעלע? באלד דיא ערשטע טעננער פאנגען זיך אָן מיט דיא שוידערהאפטע פער־
צווייפלונג פון לאנגען „אאָאָי“ וואס האלט זיך אָפּ ביי דעם וואָרט נ ד ר י. אָבער
דיעזעלבע פערצווייפלונג פאנגט זיך באלד ווידער אָן מיט א הערצען'ס רייסענדען
יאָמער אין דעם מוזיקאלישען איבערגאנג. וויא קענען, וויא זאָלען דיא איינפאכע
טעננער בעסער אויסדריקען דיא קליינקייט פון מענשען וועלכער וואנדערט דא
אויף א קורצער צייט אויף א שטרויענעם בריק געצווינגען פון וויגעלע ביז קבר?
דער מענש! היינט איז ער א טהייל פון דיעזע וועלט און מאָרגען קענען מיר
נים דערגרייכען אפילו מיט א ספיקטיף דעם שאטען וואו ער איז פערשוואונדען.
נימאָ קיין מענש! אך, וויא דיא טעננער דערצעהלען אונז אזוי קינסטליך אונזער
קאמפף, דער איד איז אָבער אָפטימיסטיש געזאָגען, ער איז א גם־זו־לטובה, און
פון דעם טיפסטען קרעבין „אנדאנטע“ שפרינגט ער ארויף אויף דיא הייטליכע
„אלעגרעטאָ“ פאר'ן שלום פון כל־נדרי, ווייל דעם אידען'ס מאָטטאָ איז
האָפפען, האָפפען און האָפפען, זאָגאר ווען זיינע פיס שטעהען אויף'ן שוועל
פון תהום.

—

א ביאָגראפיע אין טעננער פון א גאנצע נאציאָן און דערצו אין א זעהר קורצע קאָמפאָזיציאָן וויא כל־נדרי איז — דאס אליין איז דער בעסטער בעוויז אז דער וואהרער מוזיקאלישער טאלענט האט נאר ניט צו טהאָן מיט ציוויליזאציאָן, שול־טעכניק, הארמאניע, פוגען מאדולאציאָן א. ז. וו. א גרויסער מוזיקער וואקסט ארויס גאָר אָהן נאָטען פונקט וויא א גרויסער פּאָעט קען ארויסוואקסען אהן א דיפּלאָמע און אָהן איין אוניווערזיטעט. דער פּערפאסער פון כל־נדרי האט געבליהט א צייט איידער עס האט געלעבט דער איטאליענער גוי־דיארעזזאָ וועלכער האט אויסגעטראכט דעם מוזיקאלישען אלף־בית — נאָטען.

וואס איז דער וואונדער? דעם מענשען׳ס הערץ האט קיין גראמאטיק, די ריינע מוזיקאלישע זעלע דארף קיינע נאָטען, און די אמת׳ע געפלינעלטע גע־דאנקען פון דיינקער קענען זיך בענעהן גאָר אָהן א דיפּלאָמע. דאס איז וואס מיר הערען אין כל־נדרי. מען זינגט עס ניט, נאָר עס זינגט זיך אליין, פונקט וויא די איברים פון מענשען נעהמען זיך צוזאמען און קרעכצען אין כאָר.

כל־נדרי — דאס איז די שעהנסטע ביאָגראפיע פון אידען אויסגעדריקט אין טעננער, און דאס איז די אורזאכע ווארום יעדער „אִי״ שווימט אין ים הארמאָניע.

די אידעשע ימים טובים.

לכבוד ידידי המטיף ה׳ יוסף זעף.

די אידישע יומים טובים איז די שעהנסטע טהעמע פיר א רעדנער וויא איהר זיינט, ווייל מען קען עס פערהאנדלען זעהר גלענצע:

יעדע יאהרעס צייט שטעלט פאָר אין מענשען׳ס איינבילדונג עפּעס אנדערס. דער ווינטער דערמאָנט אונז אָן טויט: די גאנצע ערד שלאָפט אונטער א בארג שנעע — נאטורס תכריכים. די בלומען האבען שוין לאנג נעגעבען זייער לעצטען זיפץ, די צווייגען וועלכע האבען פערלאָרען זייער גרינקייט שטעהען שטיל אָהן

לעבען און דיא ביימער זיינען פערזונקען אין א טיעפען הין־היגר־פלעם. ווינטער איז אלזאָ אנגענומען ביים פאָלק פונקט וויא בייא דיא פּאָטען אלס סימבאָל פון טויט.

פריהלינג איז דער סימבאָל פון לעבען און ליעבען, דען זאָבאלד וויא נאטור וועקט אויף דיא ערד מיט א קוס, פאנגט אן אלעס צו בליהען און גרין צו ווערען זומער איז ניט מעהר וויא א פאָרטזעצונג מיט מעהר קאָלירען פון פריהלינג וואס פריידיגט אונז לעבען און ליעבען.

אָבער וואס זאגט אונז דער הערבסט? דער פּאָעט האט צו איהם קיין חבר ניט אויפ'ן בוים און ניט אין קבר, ווייל דער הערבסט שטעלט פאר דאס ריינע פראקטישע לעבען, ווען מען נעהמט אראָב פון דיא פעלדער, און דער מענש געניסט דיא רייכע פרוכט פון דיא קערנער וואס זיין האנד האט אנפערטרויט אין בוזים פון דער ערד, הערבסט איז אלזאָ א מין חג־האסיף, ווען דער מענש זאמעלט אויף אלעס פון פעלד אום צו קענען געניסען דאס לעבען.

מיר האבען קיינע אידישע ימים טובים אין ווינטער, ווייל אונזערע פייער־טעג טראָגען דעם שטעמפּעל פון בליהען, לעבען און געניסען. פסח פייערן מיר ענדע ווינטער, צו בעגריסען דיא פרייהייט וואס איז געבאָרען געוואָרען פאזע מייך נילוס. שבועות בעגריסען מיר דאס ליכט פון בילדונג און געזעטץ אין רעכטען מיטען פריהלינג, און סכות איז אונזער גרויסער יום טוב פון אגריקולטור — חג האסיף. און וויא פייערן מיר דעם חג האסיף? אין א סכוה וואס איז באדעקט מיט גרינס, מיט איין אתרוג, דיא שעהנסטע פרוכט וואס דיא וועלט פערמאָגט, מיט א לולב, הדסים און נאָך, זאָלכע מינים וואס שטעמפּלען מיט יונגעד דיא גאנצע מעשי־בראשית.

אונזערע אלע ימים טובים זיינען אלזאָ נאטירליך וויא נאטור אליין, אונד האבען גאר ניט צו טהאָן מיט איבער־נאטירליכע חלומות, וויא דיא ימים־טובים פון קריסטענטהום.

מיר פייערן קיין יום טוב דעם טאָג ווען אונזערע נביאים זיינען געבאָרען געוואָרען, מיר האבען אויך קיין טרויער־טאָג אין אונזער לוח צו בעוויינען דעם טויט פון ישראל'ס גרויסע אָדלערס. מיר פייערן נור נאטירליכע ימים־טובים וועלכע האבען צו טהאָן מיט אונזער נאציאָן אָדער מיט דיא גאנצע מענשהייט.

מיר בעגריסען יעדען יום טוב אין אלע וועלט־טהיילען, ווייל ער טורמילט

אונז אין אויער דיא גרויסע וואהרהייט אז ישראל סבא, דער אלטער באָרדער, לעבט נאך אין האט נאך אויך יעצט גענוג יונגענדליכע קראפט צו האָפען אויף דיא גאָלדענע צייטען וואס מען האָט אונז פערשפראָכען אין גאָטעס אלבום — דער בוך וואס האָט געלענט דעם גרונד־שטיין פיר אלע דורות.

שכנים אין גרויסע שטעדט.

פריינד יעקב נינזבורג, פילאַדעלפיא.

איהר וואונדערט אייך ווארום שכנים ליעבען זיך נים אין נויאָרק. איך וואונדער זיך דאס זעלבע, אָבער דער פאקט איז דאך אזוי.

יא, שכנים ליעבען זיך נים אין דיא גרויסע שטעדט, און נויאָרק גיבט אונז דעם בעסטען ביישפיעל וויא שווער עס איז צו פאָלגען דיא געבאָט וואס הייסט אונז ליעבען אונזער חבר, ווען דיעזער חבר איז אונזער שכן! ווען שכנים פון א טענעמענט־הויז רייסען זיך נים צוליעב זייערע קליינע קינדער וואס האבען קיין שלום נים אין סטרים, ווען דיעזעלבע שכנים געהען אזוי ווייט מיט זייער עדעל־קייט אז איינער צום צווייטען גיבט א שאָקעל מיט'ן קאָפּ אויפ'ן בריקעל — איז שוין דאס דיא גרעסטע העלדענטהאט וואס מען קען ערווארטען פון שכנים אין א גרויסע שטאָדט. אָבער נעהנטערע בעקאנטשאפט געהט יעדער זוכען מיט א שטראסען ווייטער וואו מען זעהט איהם קיין מאָל נים אין פאנטאָפעל, וואו מען הערט נים וויא זיין ווייב רופט איהם דורכ'ן פענסטער אויפ'ן קוויטש אז זיא האָט פיר איהם אָבגעבראָטען א לעבערל אָדער אז דיא בייבי ווייגט און לאָזט איהר נים אויסקעהרען דיא קיך.

נור, ווען מיר זוכען אימער אויס צו מיידען שכנים, בערויבען מיר דאך פון זיך אליין דעם שעהנסטען פערגנינגען וואס זעצט ארויף א קרוין אויף דאס לעבען אין א גרויסע שטאָדט! לעבען פריינדליך מיט שכנים איז נים נור איין איידעלע

זאך, נור עס איז אויך א שטיק עולם־הזה וואס ברייננט אריין זאָנען־שיין אין אונזער געצעלט.

אויסטיידען א שכן — פאר וואס? ווען איהר טהוט יזס ברייננט איהר דאך שאדען צו איהם אייך. איהר זיצט און חלום'ט אין הויז אָדער איהר מוזט נעהן זוכען אביסעל פארעווע אונטערהאלטונג א שטיק ווענ אום דיא מרה־שחורה זאָל ניט מאכען פון אייך א תל. אייער שכן נעפינט זיך אין דיא זעלבע לאגע, און ער מוז נעהן פעדלען מיט א שטייבעל אום צו עם־פפאנגען צוריק, אלס צדקה, א „גוטען אבענד".

שכנים אין א גרויסע שטאָדט — עס איז ניטאָ ווער עס זאָל לאבען! זייא זיינען זיך אפשר ניט קיינע שונאים, אָבער זייא קענען זיך אזוי נכאס ניט ליידען. ווען מען זעהט שטעהן פאר'ן מהיר א טויטען־וואגען פרענגען דיא שכנים פון זעלבען הויז ווער עס איז געשטאָרבען! און ווען מען זאָגט זייא ווער דער בר־מנן איז, פרענגען זיי ווידער וואס דיא קראנקהייט איז געווען, ווען דאס איז געשעהן, ווער עס איז איבערגעבליעבען, און נאך זאָלכע פראגעס פונקט וויא דיא טראנעדיע וואָלט געטראָפען אין איין אנדער ספריט, און זיי פערגעסען יעצט אז דיא פערזאָן וואס ליגט שטיל אין שטומען הילצערנעם קאסטען איז געווען א שכן! עס קען זיין אז דיא שכנים האבען נאך נעהאָלפען גראָבען דעם אונצייטינען סבר, דע זיצען גאנצע טעג אליין וויא א נעפאנגענע נאכטינאל אין שטיינ האט אָפט צווייא וועגען: צום דול־הויז אָדער צום בית־עולם! „חברותא או מיתותא" זאגט דיא גמרא (תענית כ"ג) — „ענטוועדער געזעלשאפט אָדער דער סבר!"

שכנים אין א גרויסע שטאָדט — זיי זינדיגען איינער געגען דען אנדערן: אייער שכן רויבט פון אייך דאס וואס איהר רויבט פון איהם, און איינער מוז אָפט מאכען קידוש אויף דעם בעבער ניפט וואס ער האָט אָנגענאָסען פיר זיין שכן.

קליינע מיינונגען פון גרויסע לייט.

ידידי חנן י. מיניקעס.

ענטשולדינט מיר וואס איך וועל אייך בעמערקען אז איהר יאגט אייך צו־פיעל נאך גדולים פיר אייערע „יום טוב בלעטער" איהר דארפט געבען מעהר „טשאנס" דיא יונגע שרייבערלאך, דיא נאוואבראנצעס. איך גלויב באמונה שלמה אז יעדער מענש אין זיין פאך איז א גדול.

אויב ער איז גרויס אין טאלענט אדער אין עהרליכקייט, אין ליעבע אדער אין רחמנות, אין פריינדשאפט אדער אין קוסטינקייט — איז ער א גרויסער מאן! אפילו ווען זיין גרויסקייט בעשטעהט נור דארין וואס ער קען בעוואונדערן א שעהנעס בילד אויפ'ן וואנד, א גוטען ארטיקעל אין בלאט אדער א זיסע מעלאדיע אין טהעאטער — איז ער אויך א גרויסער מאן, דיא גרויסארטיגע מעלות וואס מאכען דעם מענשען גרויס קען מען זעהן זעהר זעלטען און דיא ווירקליכע גדלות פון מענשען שטעהט איהם ניעמאלס אנגעשריעבען אויפ'ן פנים.

זעהט איהר דארט ביי א טיש איינינע מענשען זיטצען און אונטערהאלטען זיך? פלוצלינג האט זיך איינער פון זיי פערטראכט און שווייגט. עס איז זעהר מעגליך אז דורך זיין שטיל שווייגען פיהרט ער יעצט דורך א גרויסע העלדענטהאט נאכדעם וויא ער האט א לאנגע צייט אזוי ביטער געקעמפפט מיט פערשטאנד געגען ליידענשאפט! עס איז מעגליך אז דורך זיין שטילשווייגען פיהרט ער יעצט דורך א הייליגען פלאן פון וועלכען ער ווייסט אז ער וועט ליידען, אבי דיא מענשהייט זאל דערפון געניסען. איז עפעס געשטאנען פיעל אנגעשריעבען דעם גרויסען זאלא אויפ'ן געזיכט יענע ווילע ווען ער האט זיך בעדאכט צו מאכען א געוואלד ווענען דרייפוס, ווען עס איז ב״יא איהם געבליבען מקריב צו זיין אויפ'ן מזבח פון וואהרהייט זיין צוקונפט און אפשר אויך זיין נפש?

דיא וואהרע גרויסקייט פון מענשען ליגט אלזא אין זיין כאראקטער אדער אין זיין נאטור, און דאס באגעגנט איהר אין פאבריק פונקט וויא אין אוניווערזיטעט.

יא, דער ארבייטער וואס קען קוים דורכלעזען צווייא שורות פון א בוך אין זיין אייגענע מוטערשפראך, איז אפטמאל א פיעל גרעסערער מאן פיר דעם פערפאסער וואס האט אנגעשריבען דאס בוך!

עס איז אלזא דער גרעסטער אונזין צו זאגען אז נור דער גרויסער מאן מעג זאגען אדער טהאן דיעזעס, וויא מען הערט זעהר אפט. מיר אידען טרייבען לײדער דיעזען פעהלער אזוי ווייט אז אויף יעדען טריט זוכען מיר „אויטאריטעטען" דאס הייסט: מיר פערגעטערען אלע פערקריפעלטע געדאנקען וויא באלד זיי שטאמען פון א „גרויסען מאן" און מיר ווארפען בלאטע אויף דיא בעס־ע וואהרהייטען וואס זיינען אויסגעשפראכען פון איין עהרליכען מאן. מיר געפינען אפט דעם בעס־טען ארגומענט אין בשלומא ער מעג, ווייל ער איז א גרויסער מאן.

יעדער מענש אין זיין פאך איז א גרויסער מאן, און דאס נאטירליכע ליכט פון אונזער פערשטאנד דארף אונז אימער פיעל ליעבער זיין פאר דיא געקינצעלטע שטראהלען פון יענעם'ס גרויסקייט. ווער פון אונז האט שוין ניט בעגעגענט אין זיין לעבען „גרויסע לייט" וועלכע בעזיטצען אייגענע שפראך, וועלכע זיינען אנגעשטאפט מיט וויסענשאפט, און האבען דאך א קרומען שכל? אויך פערקעהרט, וויפיעל לייט זעהען מיר טעגליך וועלכע האבען נאר קיין בילדונג גענאסען, וועלכע מאכען המוציא איבער א רעטאך און בורא מיני מזונות איבער א דונער און עס איז דאך א פערגניגען צו הערען וויא שעהן זייא דענקען, וויא ריכטיג זיי רעדען! מיט דעם געבילדעטען „גרויסען מאן" קענט איהר אפט זיך ניט צוזאמען רעדען, און פון דעם קלוגען עקספרעססמאן קלייבט איהר נחת. איבערינענס, וואס איז דער וואונדער? בילדונג קען נור פערשעהנערען דעם מענשען'ס פערשטאנד, אבער ניט פאברצירען א פערשטאנד ביי דעם יעניגען וואס האט עס ניט!

בשלומא ער מעג — האלט! ווער איז דער ער? כלנו חכמים! יעדער מענש איז א גדול אין זיין פאך, זאגאר ווען ער האט ניט שטודירט דיא שווארצע פינ־מעלאך. אזא מאן בעדיענט זיך ניט מיט דיא געקינצעלטע שטראהלען פון וויסענ־שאפט, נור מיט זיין אייגענעם נאטירליכען פערשטאנד, און זיין מיינונג האט דארום אפט מעהר געוויכט פאר דיא מיינונג פון א פראפעסאר וועלכער קנייטצט זיין שטערן. דיא נאטירליכע שטראהלען פון דער זון האבען אימער מעהר גלאנץ פאר דיא שעהנע שטראהלען וואס קומען פון דיא עלעקטרישע קראפט.

בשלומא ער — עס איז ניטאָ קיין ע ר, ר' קרוב! מיר זיינען אלע „ערס" יעדער אין זיין פאך, און עס איז דער גרעסטער אונגליק וואס מיר קניען זיך פיר קליינע מיינונגען פון גרויסע לייט!

ד"א זיסע שפראך פון יסורים.

הערהן ד. גרינבערג, סינסינאטי.

מיר זיינען אין מאי, דער מאָנאט פון דיא בלומען. לאָמיר רעדען פון פאָעטען, דיא וואס זינגען פאר אונז.

איז עס ניט טרויעריג צו הערען אז זייט דיא וועלט עקסיסטירט, האט אָרימקייט אויסגעזוכט איהר וואָהנונג אין הויז פון פאָעט וועלכער בעזינגט מיט זיין פעדער אלעס וואס איז שעהן און בעוויינט אלעס וואס איז טרויריג? איז ניט א וואהרער אונגליק צו דענקען אז דער יעניגער וועלכער קען אריינגעבען מיט זיין פעדער פלינלען אין אייער שמערץ, האָפנונג און פרייד — אזא בענאבטער מאן מיט אזא רייכע זעעלע זאָל אימער האבען איין אָרימע טאשע און א מאָגערען פאקעט־בוך? איז עס ווירקליך נויטווענדיג אז פאָעזיע און קבצנות זאָלען געהן צו־זאמען? מערקווירדיג! דיא פאָעטען וועלכע זיינען דיא איינציגע וואס רעדען בלומען־שפראך, בענעגענען אין לעבען לויטער דערנער.

איך מיין יעצט ניט דיא אידישע פאָעטען אליין, דיא יעניגע וועלכע זינגען אויף אונזער אלטע העברעאישע הארפע אָדער אויף דער לירע פון אונזער יעצטיגע מאמע־לשון. איך מיין אלע פאעטען אין אלע שפראכען, דען אויב איהר זוכט היער אָדער אין ענגלאנד אין פראנקרייך אָדער אין דייטשלאנד — וועט איהר געפינען וואר־ניט־וואו א פאָעט וועלכער האט זיך ניט בעדארפט אָנשטרענגען מיט זיין קאפף געגען נויט. וויקטאָר הוגאָ, טעניסאָן, געטהע, קיפלינג און אונזער אייגענער משורר ר' יהודה ליב גאָרדאָן האבען ניט געהאט וואס זיך צו בעקלאגען אויף זייער פעדער וואס האט זיי געבראכט מעהר וויא כבוד. אבער מיר רעדען יעצט ניט פון זעלטענע אויסנאהמעס, נור פון פאָעטען אין אלגעמיין. דער בלינדער גריכישער פאָעט האָמער האָט, אין דיא צייטען פון יפתח הנלעדי, געמוזט ארומוואנדערן פערוואָנעלט

פון דאָרף צו דאָרף פאָרטראַגען זיינע ליעדער פאר א מאָהלצייט. דאַנטע, דער אונשטערבליכער איטאַליענישער דיכטער וואס האט אונז נעגעבען א פאָלשטענדיגע ביאָגראפיע פון גן־עדן, האט געמוזט אויסוואַנדערן פון זיין היים זוכען ברויט וואס ער האָט ניט געפונען. דער פראַנצויזישער פאָעט פאָל מורזשער איז געשטאָרבען יונג אין א האָספיטאל פון מאַנגעל. נאָך א גרויסער פאריזער פאָעט, העזיפ מאראָ, האט פערפאסט זיינע בעסטע ליעדער אונטער איין עקספרעס וואָגען, ווייל ער האט קיין היים ניט געהאט. באַירנס, מור, הוד און לאָנגפעללא זיינען נעווען אָרים. היינט ווער קען אויסרעכענען דיא גרויסע ארמעע אידישע פאָעטען וועלכע האבען געזונגען אין אונזער שפראך מיט ליידיגע מאָגענס?

דיא וואהרהייט איז, עס איז נאָך ניט געקומען דיא געבענטשטע צייט אז פאָעזיע זאָל זיך בעצאָהלען, און פאָעטען זאָלען האבען באַנק־ביכעלאך. „גאָלדענע צייט" איז נאָך פון דיכטער ווייט, און דאס איז גראָדע א מעלה פיר דער וועלט, אויב ניט פיר דיא פאָעטען: דער פאָעט קען אויסניסען זיי־ע רייכע געפיהלען אין געפלינעלטע געדאַנקען נור דאן ווען ער ליידעט, ווען עס פעהלט איהם עפּעס. ווען דער דיכטער ליידעט א סך, קען ער אונז איבערגעבען איין עפּעס פון זיינע ליידען שווארץ אויף ווייס. אָבער דער דיכטער וואס האט קיין מאָל ניט געליטען, דער קען קיין קריטיק מאכען אין אונזער זעעלע עס פעהלט איהם דיא שפראך פון יסורים! לארד באַיראָן האט דיעזען געדאַנק אויסגעדריקט אין דיא פאָלגענדע פרעכטיגע צוויי שורות:

Great bards are cradled into poetry by wrong,

They learn in suffering what they teach in song,

„ווען פאָעטען שלאפען איין פערשמאכט

אין ווינעלע פון פאָעזיע גאַנץ מיד,

לערנען זיי פון דיעזע שווארצע נאכט,

וויא מיר זאָלען פערשטעהן זייער ליעד".

פונקט וויא א בלום וואס גיבט ארויס איהר גאַנצע זיסקייט נור דאן ווען מען צודריקט איהר, דאס זעלבע איז מיט'ן דיכטערס הערץ. ווען לאָרד באַיראָן, פערסי, שעללי, אונזער מאַנע הצייר, ר' יצחק ראַבינאָוויץ און אנדערע וואָלטען געלעבט גליקליך, וואָלטען זיי אונז ניט איבערגעלאָזען אזא זיסע ירושה.

עס איז גענוג טרויריג אז דיא מענשהייט קען פערשטעהן אויף א גוטען ליעד נור דאן ווען דעם זינגער'ס הערץ טריפט מיט בלוט.

ווער לאַכט צום לעצטען.

פריינד מ. ט. איהר זאָגט איהר האט מורא צו דרוקען אייער ווערק מען זאָל אייך ניט קריטיזירען און אויסלאכען. איהר זיינט ניט דער ערשטער.

וועלכער גרויסער מאן האט קיין מורא ניט פיר דיא קוילען פון געלעכטער? זייט אונזער מוטער שרה האט אויסגעלאכט דעם גאסט וואס האט איהר צוגעוואונשען אז זיא זאָל האָבען א זוהן אויף דער עלטער—זייט אוראלטע צייטען האט יעדער פילאָזאָף, יעדער ערפינדער יעדער פערפאסער פון א נייע סיסטעמע מורא געהאט פיר דיא קוילען פון געלעכטער פיעל מעהר וויא פיר דיא פיילען פון בוינען און קוילען פון ביקס. יעדער מענש וואס וויל היינט ארויפקלעטערן אויפ'ן לייטער פון וויסענשאפט, יעדער צוקינפטיגער גרויסער מאן וואס וויל זיך דורכשלאגען א וועג אין פאָליטיק, ליטעראטור אָדער קונסט, האט מורא מעהר וויא פיר אלעס טאָמער וועט מען איהם חלילה אויסלאכען, טאָמער ווער איהם דיא וועלט ניט פערשטעהן, טאָמער וועט מען אננעהמען זיינע פראָיעקטען אלס לעכערליך!

עס איז ניט אנגענעהם צו שטעהן אויפ'ן שלאכט־פעלד נעגען א מבול פייער פון קאנאָן. עס איז אבער נאך וויינינער אנגענעהם פאר'ן גרויסטן מאן צו שטעהן אויפ'ן לאך־פעלד נעגען דעם שטראָם „חא־חא־חא" פון לץ און אויסהערען וויא מען יעקט פון איהם! זעהען מיר דען ניט אין לעבען וויא מענשען מיט פערשטאנד בענעהן זעלבסטמאָרד נור פון ערנערנים. ווייל מען האט זייא אויסגעלאכט אָדער פון מורא מען זאָל זיי ניט אויסלאכען?

דיא וואהרהייט איז אז אָבלאכען פון א זאך אָדער פון א פערזאָן איז ווירקליך דיא מעכטינסטע געוועהר, ווייל דאָרט וואו דער ערנסט קען ניט שאדען, קען עס דיא לעכערליכקייט טהאָן זעהר שנעל. לאכען איז אויך פיר יעדען דער לעצטער אַרגומענט, ווייל עס איז שווער צו דענקען, אבער לייכט ארייגצולאכען א געגנער אין פנים מיט א מינע וואס מיינט „עס איז ניטאָ מיט וועמען צו רעדען". וואס דארפט איהר מעהר? איהר אליין געפינט אייך אָפט געצוואונגען מיט צו לאכען מיט'ן המון פון מורא וועגען מען זאָל ניט לאכען פון אייך פאר־וואָס איהר לאכט ניט!

אין רעליניאָן, ליטעראטור, פאָליטיק, וויסענשאפט זשורנאליזם און קונסט האָט דער לאך א גרויס'ע גבורה. קאָלאָנעל איננערסאל האָט אָנגעפאקט פוקע

מענשען וואס זיינען געקומען איהם הערען פאר געלד וויא ער לאכט פון קריסטענטהום. ווען אינגערסאל וואָלט אבער געברויכט ערנסטע ארגומענטען און פילאָזאָפישע בעווייזע, דאן וואָלט ער גערעדט צו ליידיגע בייגק. אזוי איז אין אלעם. דיא קאָמישע בלעטער לאכען ניט אָב פון מארק האננא'ס פעהינקייט אָדער פון קליוולאנד'ס טאלענט, נור פון זייערע ברייטע מאָרדעס. דיא דעמאָקראטישע בילדער גרייפען ניט אָן רוזוועלט'ס עהרליכקייט, נור זיי קריטיזירען זיינע צייהנער און זיינע בריהלען!

איז דען דאָ אויף דער וועלט גרעסערע שמערצען וויא דיא וואס איוב האָט געליטען? דאָך זיין גרעסטען זיפץ האט ער געגעבען אין קאפיטעל 30 פאר וואס מען לאכט פון איהם — ועתה שחקו עלי צעירים ממני לימים! (צו אלע מיינע צרות לאכען נאָך דיא יונגע לייט פון מיר!).

עס איז נאָך א שטיקעל גליק וואס דער המן וואס לאכט מיט, האט ניט קיין צוטרויען אין דעם וואס רופט ארויס דעם געלעכטער. דאס פאָלק וואס ישעצט דעם טאלענט פון א בדחן, האט קיין אמונה אין איהם, און סימפאטהיזירט דאָך ענדליך מיט דעם אויסגעלאכטען, ווען דער אונגליקליכער איז נור גענוג שטארק אויסצוהאלטען דיא קוילען פון געלעכטער, און ווען ער האָט דיא גערעכטינקייט בייא זיין זייט. מען דארף ניט פערגעסען אז דער געלעכטער טעדטעט נור סוף־כל־סוף דאס וואס איז לעכערליך.

ווער סען דא אויסרעכענען דיא גרויסארטיגע ערפינדונגען פון וועלכע דיא וועלט האט געלאכט און וואס לאכען ענדליך פון דיא וואס האבען געלאכט? האָט מען וויינג געלאכט ווען מאָרס האָט געהייסען ציהען אלס פראָבע דעם ערשטען טעלעגראפישען דראָט צווישען באלטימאָרע און וואשינגטאָן? מאָרס האָט דאָך אפילו מורא געהאט צו זיין ביי דער צערעמאָניע מען זאָל איהם ניט אויסלאכען! האט מען ווניג געלאכט אין פראנצויזישען סענאט ווען מען האט געהייסען בויען דיא ערשטע אייזען באהן? האט דיא פאריזער אסאדעמיע וויינג חוזק געמאכט פון היפנאָטיזם וואס זיא אליין ערקלעהרט יעצט? האבען אונזערע דייטשע בריעדער אין אמעריקא וויינג געלאכט פון דיא זשארגאָנישע צייטונגען וועלכע איבערשטיינען יעצט מיט אזא גלאנץ דיא אידיש־ענגלישע און דייטש־אידישע בלעטער?

עס זיענט נור דער וואס לאכט דער לעצטער.

לעצטע שריפטען

— פון —

מענדעלי מוכר ספרים.

(ש. י. אבראמאוויץ)

דיא לעצטע שריפטען איז א זאמלונג פון פערשידענע זשורנאלען אונד צייטונגען וואו דער פאטער פון דער אידישער ליטעראטור ש. י. אבראמאוויץ האט אין דער לעצטער צייט געשריבען.

יעדע פון די שריפטען איז א מייסטערהאפטע קריטיק איבער דעם אידישען לעבען אונד ווירקען אין רוסלאנד, אונד אין דער זעלבער צייט איז עס פול מיט הומאר, וויטץ אונד שארפזינן אונד זעהר אינטערעסאנט אונד שפאנענד צו לעזען.

אין איינע פון דיא שריפטען ווערט געשילדערט מיט דער קראפט פון מענדעלי'ס פעדער די לעצטע אידישע צרות אונד פאגראמען אין רוסלאנד, אונד דיעזע שילדערונג אליין איבערשטייגט אללעס וואס ער האט פאָרהער געשריבען, אפילו פון זיינע צוויי בעריהמטע ווערק ווי דיא „קליאטשע" אונד „פישקע דער קרומער" עס איז א קונסט ווערק אונד עס איז ווערטה צו לעזען אונד שטודירען.

פרייז 35 סענט (פארטא פרייא)

צו בעקומען ביי אלע בוכהענדלער, ווי אויך ביי די פערלעגער

THE HEBREW PUBLISHING COMPANY,

83-85-87 Canal Street New York.

— דער —

אידיש אמעריקאנער רעדנער

א ריעזען ווערק אין אונזער מאמע לשון.

דער אידיש אמעריקאנער רעדנער, ענטהאלט 600 זייטען אָנגעפילט מיט דיא בעסטע און פּאָפּולערסטע רעדעס געשריבען אין די שעהנסטע און דייטליכסטע אידיש, פון די גרעסטע אידישע רעדנער אין אמעריקא, ווי אויך פון דיא בעריהמטע אידישע שריפטשטעללער, וועלכע האָבען ספּעציעל געשריבען פאר דיעזע ענציקלאָפּעדיע פון רעדנער קונסט וואָס וועט בלייבען אלס דער שעהנסטער מאָנומענט פון קונסט אין אונזער מאמע לשון.

דער אידיש אמעריקאנער רעדנער, ענטהאַלט אַ גרויסע הקדמה איבער די קונסט פון האַלטען א רעדע וויא אויך פיעלע רעדעס צו האַלטען ביי אַ ברית, אַ מזל־טוב, אַ פדיון הבן, אַ בר מצוה, אַ תנאים, אַ חתונה, זילבערנע און גאָלדערנע האכצייטען, ביי אַ לויה, שטעלען אַ מצבה, חנוך הגדר א. ז. וו.

דער אידיש אמעריקאנער רעדנער, ענטהאלט אויך פרעכטיגע רעדעס פיר לאָדזשען, פעראיינען, קלאָבּס, געבורטס־טאָג פּאַרטיעס, סיום התורה און ציוניזמוס, רעדעס פיר יוניאָנס און העכסט בעלעהרענדע פּאַטריאָטישע רעדעס פיר אַללע אידישע ימים־טובים צו האַלטען אין שוהל און אין האָלל, וויא אויך אַ בוקעט הומאָריסטישע רעדעס צום לאַכען ביי געוויסע געלעגענהייטען.

דער אידיש אמעריקאנער רעדנער, איז רעדאקטירט פון פּראָפעסאר ג. זעליקאָוויץ, (סמבטיון, ליטווישער פילאָזאָף) וועלכער האָט אלס רעדאקטאר פון בוך, אליין אויך געשריבען צעהנדליגע רעדעס פיר יעדע געלעגענהייט.

ענגלישע רעדעס.

דער אידיש אמעריקאנער רעדנער האָט אויך אַ ביילאַגע פון פערשיעדענע ענגלישע רעדעס, פיר אַמעריקאַנאַזירטע אידען וועלכע קענען שוין רעדען אין דער לאַנד'ס שפּראַכע, דיעזע ענגלישע רעדעס זיינען גענומען פון די בעסטע און גרעסטע אמעריקאנער רעדנער איבער און בעאַרבייטעט נאכ'ן אידישען געשמאַק.

בר־מצוה רעדעס.

א בעזונדער טהייל פון דעם **אידיש אמעריקאנער רעדנער,** איז געווידמעט פיר בר־מצוה רעדעס, וואָס יעדע פון זייא איז א פערל, און געשריעבען פון דיא גרעסטע פּאַבליסיט און פּעדאָגאָגען. די בר מצוה רעדעס זיינען אין 3 פערשיעדענע שפּראַכען אין אידיש ענגליש און העברעאיש.

פּרייז פיר דעם אַמעריקאַנער רעדנער מיט דיא בר מצוה רעדעס	150
פּרייז פיר די בר־מצוה רעדעס אליין, פּאַפּיער באַנד 35, קלאָטה באַנד,	50

עס איז ערשיענען א זאמלונג פון

ל. קאבּרין'ס

שריפטען.

ענטהאלט פאלגענדע דרייצעהן געוועהלטע שריפטען.

דער פערשטערטער שבת	רחל'ע דיא שטומע
בּרוך דין אמת	בּרוך'קע
אַנגאס מה נשתנה	קאַרל מארקס
אמעריקא ממזר	נאך גאר א גרינער
דזשענ'ס כל נדרי	פאַר וואס סיימאן וויל ניט חתונה האבּען
און ער האט ווידער געשמייכעלט	וואוהין, וואוהין ?
דער אמת	

דאָס בּוך ענטהאַלט 225 זייטען, געדרוקט אויף שעהנעם פּאַפּיער אונד פיין געבּונדען,

פּרייז 25 סענט. (פּארטא פרייא)

THE HEBREW PUBLISHING COMPANY,
83-85-87 Canal Street, New York.

אלע כתבים פון מענדעלע מוכר ספרים

(ש. י׳ אבראמאוויץ).

אלטע מעשה אדער א נאכט אין צרות, א בילד פון אידישען לעבען אין דער ליטא, 10

ווינש פינגעריל, א מתנה פיר דיא ליעבע אידישע קינדער, 15

דיא טאקסע אדער דיא שטאדט בעלי טובות, א מייסטערהאפטע קריטיק איבער דעם אידישען צושטאנד אין רוסלאנד, אין דער צייט ווען אידען האבען זיך אהן א טאקסע ניט געקענט בעגעהן, 15

יודעל, א ספור המעשה אין שירים, אין דיזע ווערק איז אבראמאוויץ דורכגעגאנגען דיא גאנצע יודישע געשיכטע פון אנפאנג ביז היינטיגען טאג, 15

ישראליק דער משוגענער, א מייסטערהאפטע קריטיק איבער דיא לעצטע פאגראמען אויף אידען אין רוסלאנד, 10

לעצטע שריפטען א זאמלונג פון זיינע לעצטע שריפטען. 35

פישקע דער קרומער, א מעשה פון אָרימע יודישע לייט, 15

דער פריזיוו, א דראמא אין 5 אקטען. 15

דיא קליאטשע אדער צער בעלי החיים, דאס איז דיא בעסטע מייסטערווערק וואס איז ארויס פון אבראמאוויץ׳עס פעדער און האט געמאכט א שטורם צווישען דעם לעזע־פובליקום אין דער גאנצער וועלט. „דיא קליאטשע“ איז אויך איבערזעצט געווארען אין אללע וועלט שפראכען און ווערט גערעכענט פיר א ליטעראַרישען אוצר אין דער גאנצער וועלט ליטעראטור, 15

דאס קליין מענשעלע, א מייסטערהאפטע ווערק וועלכע איז פולל מיט וויטץ, הומאר אונד שארפזינן אונד דערביי איז עס א גוואלדיגע קריטיק איבער דיא אידישע שטאדט־בעלי־טובות, רעדעל־פיהרער אונד סתם בעלי־צדקות אונד גוטע אידען פון רוסלאנד, 15

א רייזע־בעשרייבונג פון בנימין דעם דריטען, וויא ער איז אויף זיינע נסיעות פערגאנגען גאנץ ווייט, אז אונטער דיא הרי חושך, און האט זיך גענוג אנגעזעהן און אנגעהערט חדושים, שעהנע זאכען, וועלכע זיינען זעהר אינטערעסאנט צו לעזען. 10

שלמה ר׳ חיים׳ס, א שילדערונג פון דעם אידישען לעבען אין דער ליטא, וועלכע איז זעהר אינטערעסאנט, שפאנענד און בעלעהרענד, און ווערט גערעכענט פיר איינע פון דיא בעסטע ווערק וואס מענדעלע מוכר ספרים האט אין דער לעצטער צייט ארויסגעגעבען, 10

גראף לעא טאלסטאי'ס ווערקע.

בעארבייטעט אין אידיש, פון ד. מ. העדמאלין.

איוואן איליטש'עס טויט, א שילדערונג איבער דעם איבערגאנג פון לעבען צום טויט, וואס מען דעקט און פיהלט אין דיא לעצטע מינוטען פון לעבען, 10

איוואן דער נאר, דיעזער בוך שילדערט פאר אונז בילד, א וועלכעס עפענט אויף אונזערע אויגען צו זעהן א נייע וועלט מיט נייע מענשען, 3

איך און מיין מאן, א שילדערונג איבער דער אונגלייכהייט אין פערהייראט־העטען לעבען, און וועלכע הייראטה עס פיהרט צו גליק, און וועלכע צו אונגליק, 0

אננא קארענינא, א שילדערונג איבער דיא ליידענשאפט פון א יונגע שעהנע פרוי, ווען זיא פאלט אריין צו אן עלטערן אבגעלעבטען מאן אונד פערליעבט זיך ענדליך אין א פרעמדען יונגען און שעהנעם מאן, וויא אזוי זיא ליעבט, ליידעט, געניסט פון איהר רייץ און פאלט ענדליך אלס אפפער פון דער ביטערער שלאנג—אייפערזוכט, 25

טאלסטאי'ס ביאגראפיע, א בעשרייבונג איבער זיין לעבען, ווירקען און איינפלוס איבער זיינע מיטמענשען, מיט א בייל‏אגע פון זיין בילד. 3

מיין וידוי, א שילדערונג, צו וועלכען צוועק מענשען זיינען בעשאפען געווארען, לעבען אויף דער וועלט און ליידען צרות, 10

מיין פריינדס פרויא, א שילדערונג איבער דיא געמיינהייט און פערדארבענהייט וואס פאלשע ליעבע קען ארויסברייננגען, 10

דער נסיון, א שילדערונג איבער דעם קאמפף פון אנשטאנד מיט אויסגעלאפענהייט, פון מאראל מיט פערדארבענהייט, און פון עדעלען מענער־מוטה מיט ערניעדריגטער פרויען־שוואכקייט, 10

פאליקושקא, א בילד פון דעם בויערישען לעבען אין רוססלאנד, 10

דיא פערפיהרונג, א שילדערונג איבער אזא סארט לעבען, וואס איז פול מיט מענשליכער אויסגעלאסענהייט און פערדארבענהייט, 10

דיא צוויי דורות, א שילדערונג פון דעם רוסישען לעבען, איבער זייער אונ־טערהאלט, בעלער, חתונות, ציגיינער טענץ און קארטען שפיעל, 10

דיא קרייצער סאנאטא, א שילדערונג איבער דער פערדארבענהייט אין פערהייראטהעטאן לעבען, עס ווערט בעוויעזען מיט פאקטען, אז קיין אמת'ע ליעבע עקזיסטירט גאר ניט אין דער מענשהייט, עס איז נור בלויז ליידענשאפט, פאלשקייט און בעטרוג, 10

קריעג און פריעדען, אין דיעזען בוך ווערט געשילדערט דער בלוטיגער יאהר 1812, ווען נאפאלעאן האט איינגענומען גאנץ איירופא, דיא מפלה פון דעם גרויסען קריעגס העלד אין מאסקווא, און דיא גאנצע פאליטיק פון איירופא צו יענער צייט, דאס איז דער גרעסטער און בעסטער ראמאן וואס גראף טאלסטאי האט געשריעבען, 50

תחית המתים, א שילדערונג, וויא איין אלטער בעל־עברה'ניק ווערט א בעל תשובה, און וויל גוט מאכען זיינע אלטע חטאים, 15

עמיל זאלא'ס קלאסישע ווערקע.

בעארבייטעט אין אידיש פון

ד. מ. הערמאלין און אנדערע בעריהמטע אידישע שרייבער.

בלוטיגע חתונה, אדער דיא שלאכט ביי דער מיהל, א מייסטערהאפטע שיל־
דערונג איבער דיא שרעקליכקייטען פון א מלחמה, 10

א גלחם זינד, א שילדערונג איבער דיא העכסטע ליעבעס־געפיהל אין דעם
קאמפף מיט דיא פינסטערע געדאנקען, 10

דיא דארפס־מיידעל, א רעאליסטישע שילדערונג איבער מערבען־אונשולד
און מענער פערדארבענהייט, 10

דער ווייבערשער גן־עדן, דאס איז א בוך וואס האט געמאכט דעם גרעס־
טען סענזאציאן אין אללע וועלט־שפראכען און איז פערקויפט געווארען
אין דיא הונדערט־טויזענדע עקזעמפלארען, 25

זשערמינאל אדער נאנאנס ברודער, אין דיעזען בוך ווערט געשיל־
דערט נאטור־טרייא דאס לעבען און ווירקען פון דער ארבייטער־קלאסע
און דער קאמפף פיר זייער עקזיסטענץ, דאס איז דער גרעסטער און בעס־
טער ראמאן וואס עמיל זאלא האט אויפגעשריבען, 40

טויט שלענער אדער נאנאס מוטער, אין דיעזען בוך ווערט געשילדערט וויא
אזוי „נאנא" וועלכע איז געוועזען איין איינפאכע מיידעל פון פראסטע
עלטערן, איז געקומען צו דער שטופע פון א בלענדענדער וועלט־דאמע, 30

דיא ליעבעס נאכט, דיעזער בוך דעקט אפ דעם שלייער פון דיא פרומע
נשמות פון דער אריסטאקראטיע און צייגט אונז וויא אונטער דער מאסקע
פון רעליגיאן ליעגט בעהאלטען א וועלט מיט שמוטץ, אויסגעלאסענהייט
און פערדארבענהייט, 10

לעבען און טויט, א שילדערונג איבער דיא געפיהלע פון היהנער־פלעט און
וויא עס שמעקט בעגראבען צו ווערען לעבעדיגערהייט, 10

דיא מענשליכע בעסטיעס, אין דיעזען בוך צייגט אונז עמיל זאלא דיא
בעסטיע אין מענשען־געשטאלט, דיא בלוט בעפלעקטע הענד פון פראנק־
רייך'ס פאלק און דיא מיט שמוטץ און עקעלהאפטע מאסקע וואס פראנק
רייך'ס גרויסע לייטע טראגען,

נאנא, א שילדערונג פון א געפאלענע פרויענצימער וועלכע מאכט דורך אללע שטופען פון אן אויסגעלאסענעם לעבען, אנגעפאנגען פון אן איינפאכע שטראסען מיידעל ביז א בלענדענדע וועלט־דאמע, פ״ל וועלכע פירסטען פרינצען, גראפען און באנקירען פאלען צו איהרע פיס וועק זייא קומען מיט איהר אין בעריהרונג, 35

נאנטאס אדער דער געקויפטער מאן, א שילדערונג וויא אזוי א יונגע און וואונדערשעהנע מעדכען איז געפאלען צו דער זעמיינהייט פון א פער־פיהרער, 10

פערגיפטעטער קוס, א שילדערונג וועלכע איז אינטערעסאנט, שפאנענד און ריהרענד און ווערט גערעכענט פיר איינע פון דיא בעסטע ווערק וואס זאלא האט געשריעבען, 25

דיא פאריזער דאמען, אין דיעזען בוך עפענט עמיל זאלא דיא אויגען פון פיעלע דומע מענער, וואס בעהויפטען אז אונטער טויזענד פרויען גיבט קיין איינציגע א רעכטע. צו זעהן גראדע דעם געגענטהייל, אז אונטער טויזענד פרויען קען מען געפינען א סך רעכטע, וועהרענד אונטער טוי־זענד מענער קען מען ניט געפינען קיין איינציגען א רעכטען, 10

פון חופה צום קבר, אין דיעזען בוך ווערט בעשריעבען דיא גרויסע וועלט שטאדט פאריז אין אייערע ריכטיגע פארבען, דיא דונקעלסטע פלעטצער, וויא אויך דיא רייכסטע סאלאנען וואו דיא שטאלצע אריסטאקראטען, מיט זייער גאנצער פערדארבענהייט, טהוען אפ דיא שענדליכסטע גוואלד טהאטען, 10

פרויען־ליעבע, א שילדערונג איבער דיא געפיהלע פון א פרויענצימער און דיא אנציהונגען צו איהר מאן וועלכע אונטערליעגען מערקווירדיגע וועקסלונגען. דער געניאלער עמיל זאלא בעווייזט וויא אזוי א פרוי־ענצימער איז אימשטאנדע צו ליעבען ניט נור איין מאן, עס איז אונגע־פעהר א בילד פון פאליאנדריע, (פיעל מענערייא), גראדע וויא עס איז און פאלינאמיע (פיעל ווייבערייא), 10

דרייא נייע ביכער

יעצט עבען ערשיענען!

קין'ס צואה.

פון א. טאַנענבוים.

דיעזע ווערק איז א קריטיק איבער דיא מענשליכע פערדאָרבענהייט, אונד צייגט וויא וויים דער מענש איז בלוט־דורשטיג אונד אז ער שטעהט ניט פיעל העכער פון א ווילדעס טהיער, אונד אין דער זעלבער צייט איז עס א וויסענשאפט־ליכע ווערק, וועלכע מאכט אייך בעקאנט מיט פיעלע אינטערעסאנטע זאכען.

פרייז, 15 סענט.—פּאָרטאָ פרייא.

ניקאָלאַי דער ערשטער.

פון נ. מ. שייקעוויטש.

א ראָמאַן פון דעם פערגאַנגענעם אונד געגענווערטיגען אידישען לעבען אין רוססלאַנד, וואו עס ווערט געשילדערט מיט ריכטיגע פאַרבען דיא לעצטע אידישע צרות אונד פּאָגראָמען וואס אידען זיינען אויסגעשטאַנען אין צארענלאַנד.

פרייז, 10 סענט.—פּאָרטאָ פרייא.

פ אַ ו ס ט.

פאָן געטהע.

וועלכע איז א וועלט־בעריהמטע דראמא אונד א וועלט־בעריהמטע אָפּערא איז בעארבייטעט אין איין ערצעהלונג פאָרמע פון

א. טאַנענבוים.

דיעזע ווערק איז זעהר אינטערעסאנט אונד יעדער אידישער לעזער וואס האט נאָך קיין מאָל געזעהען אויפשפּיעלענדיג דיעזע וועלט־בעריהמטע דראמא אין איין טהעאטער, קען האבען א פאָלשטענדיגען בעגריף פון דיעזע קונסטווערק ווען ער לעזט דאס בייא זיך אין הויז.

פרייז, 10 סענט.—פּאָרטאָ פרייא.

